

KULTÚRA

ROČNÍK XIX. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

9. MARCA 2016

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Modlitba irackého katolíka

Na hrane stojím...
Na koľajnici smerujúcej nikam?

Iba Ty, Pane, vieš,
za čo tak veľmi pykám.
Iba Ty, Pane, vieš,
čo spravíš z môjho strachu.
Ak si ho na mňa dopustil,

TEODOR KRIŽKA

stvor z nehu zamak nachu.
Stvor z neho vtáčika,
nech sa tu aspoň niekto teší,
ten niekto, čo raz okolo
pomaly pôjde peši.

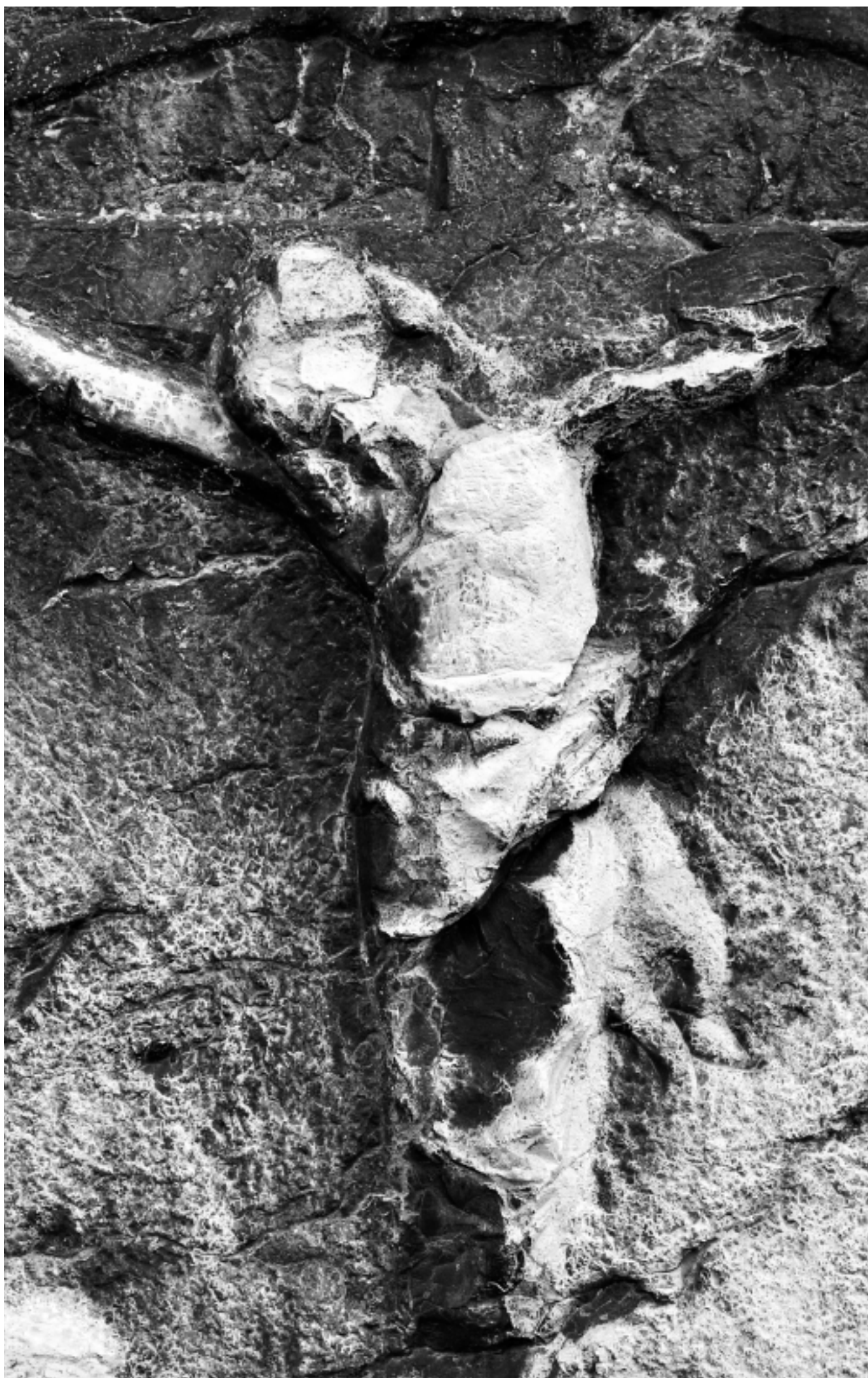
Stvor z neho červíčka,
i len jedinú drobnú včelu,
na nôžky jej však daj
poriadny balík peľu.

Daj z neho dozrieť jabĺčku,
klasu plnému zrna.

Aj úzkosť, ktorou skúšaš ma,
je Tvojej lásky plná.

Neskryje mi Ťa strach
a úzkosť neodvanie.
Si v mojom srdci
naveky
viac ako tetovanie.

*Z knihy
Blížence z križných ciest
2014*

Snímka: Eubomír Kaľavský

V čase, keď čítate tieto riadky, poznáte výsledok parlamentných volieb. Ja ich prirodzene ešte poznať nemôžem – Kultúra sa tlačí skôr. Nebudem preto ani veštiť z gule, čo ako je to moderné. Iba vyslovím želanie, aby to prinieslo Slovensku stabilitu, pretože rozvadené zlepenice, ktoré takmer rozvrátili národ, si jednoducho dovoliť nemôžeme.

Slovensko je iné ako okolité štáty. Nemá nijaké imperiálne ciele, dokonca neprejavuje ani záujem o navrátenie obcí, ktoré Beneš vymenil za Sliezsko. Nezaujíma sa ani o Podkarpatskú Rus ako Maďari, hoci tam žije 70 000 Slovákov a Rusíni si azda ešte pamätajú, ako to bolo kedysi v spoločnom štáte - Rakúsko-Uhorsku a neskôr Česko-Slovensku. Predpokladám však, že Rusínom by sa spolužitie so Slovákmi

Na rozhraní

TEODOR KRIŽKA

predsa len máliť a usilovali by sa o obnovu ČSR, na čo zasa my Slováci, až na hĺstky pomätených nostalgikov, chuť nemáme žiadnu. Ak však Podkarpatskú Rus bude reštituovať Maďarsko a Poľsko prijme Halič, časom zaiste v hlavách politikov oboch štátov vznikne púšenie hodiť si kockou, či by im to nevyšlo s rozdelením si Slovenska. Poľak-Venger – dva bratranki... síce platilo kedysi na Uhrov, teda nás, ale my sa voľajako na Uhorsko po skúsenostiach s maďarským šovinizmom a pod vplyvom čechoslovakistickej propagandy stále - a nie celkom spravodlivo - pozeráme škaredo.

Nuž tak si myslím, že veru experimentovať nám v tejto ťažkej dobe neurčitého víťaza ani netreba. Netreba nám tu nijakých vojenských základní, pretože tie nás v prípade vojnového konfliktu vonkoncom neochránia, iba nás použijú ako živý štít, rovnako ako teroristi z Islamského štátu miestne obyvateľstvo.

Vieme, čo by chceli Briti: slabé Nemecko a medzi ním a Ruskom nejaký bábkový štátny útvar. Pracovne ho nazývajú Medzimorie. Pozostávalo by z Poľska ako lokálneho hegemonu, Slovenska, Pobaltia a zvyškov Ukrajiny. Netuším, či by takýto štátny pseudoútvar bol životaschopný, ale s tlakmi na jeho vznik rátať treba, aj keď sa o ňom iba teoretizuje hlboko v kuloároch mimo kamier a mikrofónov.

Viem si predstaviť, že mnohým by sa to aj páčilo. Záležalo by však od vysokej úrovne diplomacie takého štátu či súšťať, aby sme sa nestali pušným prachom, z ktorého pokusne vystrelia proti Rusku.

V každom prípade budúcnosť nebude nudná, aj keby sa zázračne prestalo bubnovať na vojnové tamtamy. Najmä na Ukrajine ktosi vychoval miestny taliban, ktorý bol oddojčený na kadejakých pseudomesianistických koncepciách a našlo sa priveľa horúcich hláv, ktoré sa rozhodli oslobodzovať Slovanov od ruských ázijských hord. Predstavujú si, že sú potomkami aktérov krížových výprav a za svoju chabrosť by radi dostali do správy údajne slobodnú zem od Uralu po Balkán. Trošku im síce urobil škrt cez rozpočet pápež František, keď sa po bratsky objal s patriarchom Kirillom, ale im to zjavne neprekáža. Neprekáža im ani vojenské súručenstvo s teroristami, ktorí prisahali na Korán, tých by radi videli, ako vyhadzujú do povetria Kaukaz a z juhu postupujú na Moskvu.

Slovensko je primálne, aby mohlo výraznejšie ovplyvniť širší geopolitický vývoj. Malo by však byť informované, aby vedelo lepšie než Hydrometeorologický ústav SAV, aké bude politické počasie na najbližšie obdobie. Lebo taký skúšaný národ ako my si nesmie dovoliť, aby ho dejiny zastihli nepripravený. Dostali sme totiž takmer do daru po druhý raz v jednom storočí svoj štát. Nech je, aký je, ale je a je náš, aj keď ho dočasne spravujú živly, ktoré azda ani necítia, aká je to perla.

Nuž tak, milí čitatelia! Varí sa to, pečie sa to, ale ako sa píše v rozprávke O Loktibradovi - ten, kto kašu varí, ješť ju nebude, zjedľa mu ju na holom pupku iní.

Zo skicára Andreja Mišanka

PAVOL ONDRÍK

Pokrok

Otupelo svedomie,
zomrelo srdce,
človek osprostel...

Experiment progreduje,
blíži sa - !!!
k svojmu úspešnému završeniu.

Homo konzument!

Prakticky je finalizovaný.

Jeho tvorcovia si navzájom gratulujú,
sú spokojní,
hoci neprestávajú pracovať na zdokonaľovaní
vnútorných autonómnych systémov
svojho vynálezu.

Samoriadiaci režim,
v ktorom homo konzument už sám
neúnavne - až po sebadeštrukciu -
hľadá všetko, čo potrebuje,
aby bol š ť a s t n ý . . .
... je spustený

Blahoželám!
Ďakujem, neprosím...

Modlitba

k sv. Michalovi archanjelovi

pochádza od pápeža Leva XIII.

Napísal ju r. 1886 po latinsky

a do r. 1965 sa pravidelne modlila po sv. omši.

Sv. Michal archanjel, ty vodca dobrých anjelov, pohliadni na nás, ako stále viac upadáme do tiesní. Boj, ktorý si v nebi začal, zúri od Adama stále ďalej na tejto Zemi. Nachádzame sa v období pred Apokalypsou. Veľký odpad od Boha sa začal. O všemohúcom Stvoriteľovi neba i Zeme sa mlčí, jeho prikázania sa pohŕda. Človek podľahol našepkávaniu satana a robí seba najvyšším zákonodarcom a sudcom.

Svätá Cirkev nášho Pána Ježiša Krista je ničená nielen vonkajšími nepriateľmi, ale, čo je ešte oveľa nebezpečnejšie, nepriateľmi vo vnútri. Pánova vinica nesie stopy spustošenia.

Svätý archanjel Michal, vypočuj náš výkrik v núdzi! Už sotva dokážeme znášať toto rúhanie, túto pýchu, toto vraždenie a potraty, ako aj zbabelosť dobrých. Príď nám na pomoc so svojimi légiami! Vrhni svoju veľkú otázku "Kto je ako Boh?" plamenným písmom ponad horizonty! Ty si padlých anjelov zvrhol z neba do hĺbín pekla, vyžeň satanov dym z vnútra Cirkvi!

Svätý archanjel Michal, nielen naše pery, aj naše ruky, naše slzy, naše srdcia volajú k tebe, zhliadni na našu biedu, na našu únavu. Pohliadni na Cirkev v jej bezmocnosti a poníženosti! Keď Izraeliti volali k tebe o pomoc ako k svojmu anjelovi zmluvy, pomohol si im so svojimi anjeli - ich nepriatelia vás videli ako ohnivé meče a stiahli sa. Či sme my menej ako Izraeliti? Či nie je Cirkev dedička vyvoleného národa, Pánova Nevesta? Či nie sme deti Márie, deti tvojej Kráľovnej?

Svätý archanjel Michal, anjel našej zmluvy, príď k nám s Božou mocou, varuj nás, ochraňuj nás, príď so svojimi légiami, príď nám na pomoc so všetkými nebeskými mocnosťami a ukáž, že vy, Boží anjeli, ste mocnejší ako brány pekla. Svätý Michal archanjel, ty si s planúcou horlivosťou zvrhol neposlušných anjelov do priepasti pekla. Vypros nám milosť, aby sme s rovnakou horlivosťou zapálení bojovali proti hroznej nenávisti voči Bohu v našich dňoch, daj, aby sme zasadzovali svoje sily za väčšiu česť a slávu Boha. Amen.

Stredná Európa bez masiek?

Súčasná podoba EÚ sa stále viac podobá na masku imitujúcu bezstarostnosť a veseľnosť. V skutočnosti už nestačí zakryť ústarostenú a skutočnosťami zaskočenú skutočnú tvár Európy.

Európa pod západným tutorstvom je už iba rozhovorom masiek. Bez masiek začína hovoriť stredná Európa. Mohla by z toho byť charta práv európskych národov ako skutočný právny základ európskej spolupráce. Podobne ako charta práv jednotlivca. V roku 1985 sa o také čosi v celosvetovom meradle pokúšal Ján Pavol II. vo svojom prejave v OSN. Bolo to takpovediac prorocké. Východná Európa je rozdelená.

Rusko masku odmieta a ako cíti, tak sa aj tvári. Ukrajine bola nasadená železná maska, ktorá má zabrániť, aby sme skutočne videli jej tvár. Paralelne k známemu filmu Muž so železnou maskou mohli by sme hovoriť o krajine so železnou maskou.

Na pozadí absurdnosti imigračnej krízy sa vynášajú obrysy strednej Európy. Nielen ako objektu západoeurópskych záujmov, ale aj ako subjektu.

Ale aký to bude subjekt?

Český historik Preisner v knihe "Česká existence" píše, že každá politická strana nesie v sebe konflikt medzi ideálom a mocou. Píše, že aspoň v strednej Európe sú politické strany ochotné zradiť svoje ideály, svoj program za kúštilik moci. Aj za ten imaginárny kúštilik moci. Mohli sme to pozorovať v čase, kedy Poľsko nedodržalo dohodnuté hlasovanie krajín Vyšehradskej štvorky a zdržalo sa hlasovania odmietajúceho kvóty. Ale aj Slovensko môže mať svojho "trójskeho koňa", prostredníctvom ktorého sa dostanú rozkladné skutočnosti do personálneho života občanov Slovenska.

Sú to tri pokúšenia slovenskej politiky.

To prvé je, že treba všetko nechať na vývoj, vývoj to vyrieši. Neintervenuje sa do vývoja, keď sa má. Napríklad známa problematika okolo slovenskej štátnosti.

Druhé pokúšenie je intervenovať síce do vývoja, ale hneď hľadať nejakú väčšinu, ku ktorej by sme sa pridali. Prikladom je SNP a sovietska väčšina. Intervencia je predčasná, nesprávna a končí v závoze.

Tretie pokúšenie slovenskej politiky je, že sme takí malí, že na pravdu ani len pomyslieť nemôžeme. To je cesta k sebaopretiu či zapretiu seba samého. K zapretiu Boha. Lásky. Pretože pravdivosť je jej dôležitým rozmerom.

Odolajú týmto pokúšeniam po voľbe strany?

Smer SD je vystavený tlaku európskych socialistov, ktorí chcú, aby sa táto strana stala prenášaťom ich agendy. Gender ideológia! Namiesto desatora - ľudské práva.

Vydrží Sieť udržať väzbu štátnarod v imigračnom pretlaku ilúzie jednotného svetového národa, o ktorom Ján Pavol II. povedal, že je to fikcia?

A SNS, ktorá chce intervenovať, nebude hľadať tú pofidernú väčšinu?

A strany s kresťanstvom v názve – nebudú sa skrývať za refrén, že sme malí a nemôžeme si dovoliť pravdu?

Bude na Slovensku pokračovať reč masiek, alebo dialóg? Odolá stredná Európa historickým maskám zo svojej minulosti a zachová si svoju tvár?

Do histórie sa možno vrátiť pre povzbudenie, poučenie alebo aj doniesť odtiaľ riešenie, ktoré vývoj nepotvrdil. Masky.

Napríklad maďarský premiér a poľská premiérka sa dohodli, že cez východné Slovensko pôjde štvorprúdová cesta spájajúca Poľsko a Maďarsko. Chýba mi tam zmienka o Slovensku ako subjekte. Bude to zase iba parciálny záujem dvoch, alebo aj univerzálnosť s jej kapacitami pre spájanie a spoluprácu?

Vydrží stredná Európa bez masiek? To je v rukách aj Vyšehradskej štvorky. Aby sme už konečne mohli mať svoju vlastnú tvár.

STANISLAV HVOZDIK

Vzťahy medzi Švajčiarskom a Slovenskom 1939 až 1945.

Málo známa kapitola našej zahraničnej a zahraničnohospodárskej politiky počas druhej svetovej vojny.

PREDHOVOR

Boli to predovšetkým hospodárske a zvlášť politicko-zásobovacie príčiny, ktoré primäli Bernu hľadať čo najskôr kontakt k "Republike

HANS KELLER

V zahraničnej službe v Bratislave

Slovensko", ktorá sa pod nemeckým tlakom odtrhla od zvyšku bývalej ČSR. Pri pohľade späť azda sa dá povedať, že náš experiment so Slovenskom sa do určitej miery vydaril a poskytol Švajčiarsku užitočnú pomoc pri riešení svojich hospodárskych problémov za vojny. Napodiv, naše vzťahy ku Slovensku sa odohrali v akomsi prítmí. Ani dnes nie je ľahké osvetliť oné udalosti, i vtedy dosť nejasné a pravdepodobne riskantnejšie ako ich u nás chápali.

Aj v zahraničí dodnes len málo odborníkov sa ako tak vyzná v dejinách Slovenska. Až v poslednej dobe vyšlo k tejto téme niekoľko prác, tie však občasne trpia citelným nedostatkom prameňov zo samotného Slovenska. Tu a tam sa podarí zohnať o niečo lepšie informácie od Slovákov žijúcich na Západe v emigrácii. Také pramene možno objaviť i vo Švajčiarsku, kde žije asi 4000 Slovákov, ktorí sa relatívne ľahko vžili do našich pomerov a našim úradom robili menej starostí ako iné skupiny emigrantov. U nás žijúci Slováci vyvíjajú čulú kultúrnu a folkloristickú činnosť a snažia sa svojimi podujatiami vzbudiť u švajčiarskeho obyvateľstva záujem o Slovensko, jeho literatúru a hudbu, a prirodzene aj o problémy ich vlasti. Za týmto účelom vydávajú aj publikácie.

Vývin v zнову obnovenom Československu od konca vojny, najmä obsadenie celej krajiny vojskami štátov Varšavskej zmluvy, je u nás známy. Praha patrí dnes, aspoň oficiálne, k najvernejším satelitom Moskvy. Netreba vysvetľovať, že ani v Prahe nejde všetko podľa želaní a očakávaní Moskvy, hoci sú to práve Slováci, ktorí relatívne často vyvolávajú nepokoje a problémy, s ktorými sa musí boriť v prvom rade práve Slovák Husák.

Švajčiarsko nikdy plne neuznalo Slovensko, hoci Bratislava si to prirodzene vždy želala a neprestajne naliehala na uznanie priamo i nepriamo, hlavne prostredníctvom Berlína.

HISTORICKÝ POHĽAD DO MINULOSTI

Takmer tisíc rokov trvalo maďarské panstvo nad územím, ktoré v Uhorsku odjakživa a trochu povýšenecky volali "Horné Uhorsko"; totiž oná lesnatá, riekami a pohoriami

prerývaná krajina osídlená Slováckmi, národom, ktorý spomedzi západoslovanských národov ostal pomerne nepomiesaný. Už pred storočiami, pod tlakom vpádu tureckých vojsk uhorský dvor spolu s vysokou šľachtou a celým sprievodom sa uchýlil na neprístupné Slovensko a usadil sa tam, teda v Hornom Uhorsku. Bratislava, nemecky Pressburg, maďarsky Pozsony, hlavné mesto Slovenska, mesto, kde dávnejšie žila nemecky hovoriaca väčšina, stala sa načas náhradne aj hlavným mestom Uhorska. Uhorských kráľov tu koru-

cestu obdarit' veľmi vyhľadávaným všemožným tovarom. Našťastie, bolo iba málo privilegovaných, ktorých museli takto na účet Slovenska kŕmiť, sem a tam vodiť a inak maznať. Vtedy ešte neexistoval masový turizmus a Bratislava ostala ušetrená veľkého návalu vyhľadávaných nemeckých turistov. Bratislavu, nemecky Pressburg, volali vtedy vo Viedni Fressburg teda mesto, kde sa dá do sýtosti najesť.

Ale i Švajčiarsko, aj keď korektne platilo tvrdými clearingo-

novali v nádhernom dome sv. Martina až do rozpadu habsburskej monarchie 1918. Z nápisov a umeleckých diel tohto domu ešte dnes hovoria dejiny uhorského feudalizmu. Našiel som ho neporušený aj v roku 1966, keď som cestoval s manželkou z Pekingu cez Moskvu a Kiev do Bratislavy. Maďarská vládna vrstva barbarskou krutosťou potlačala povstania a pracovný odpor Slovákov, v dôsledku čoho sa vyľudňovali celé doliny a vytvárali partizánske skupiny ako za čias tureckých vojen v Srbsku, Rumunsku a Bulharsku. Vodcov týchto slovenských povstaní proti maďarským "votrelcom a utláčateľom" ľud oslavuje v krásnych ešte i dnes obľúbených bohatierskych piesňach.

Od počiatku dvadsiateho storočia bolo Slovensko pre Maďarsko, pre Viedeň, ktorá je len asi 50 km vzdialená od Bratislavy, a pre východnú časť Rakúska, zdrojom lacných potravín, surovín a najmä usilovných pracovných síl. Aj po pripojení Rakúska k Tretej ríši v marci 1938 mnoho slovenských pracovných síl oboch pohlaví pracovalo vo Viedni a jej okolí. Slovensko, ktoré platilo za zaostalú, nevyvinutú, okrajovú oblasť, stalo sa však pre rastúci nedostatok v Tretej ríši čoskoro zásobovacím rajom a ostalo ním takmer až do konca vojny. Pre mňa samého boli slovenské hornaté oblasti so svojimi obrovskými lesmi ideálnym poľovným revírom, konečne aj preto, lebo pre "hnev ľudu" mi nacisti vzali môj poľovný revír vo Wachau, samozrejme bez akéhokoľvek odškodnenia. Slovenskí priatelia, poľovníci, ktorých som často stretal na poľovačkách v lesnatých oblastiach stredného a východného Slovenska a na Podkarpatskej Ukrajine, mi neskôr podstatne uľahčili moju úlohu zaobstarávať drevo, drevené uhlie a iný tovar pre Švajčiarsko trpiace nedostatkom surovín. Kým Tretia ríša pokračovala na svojom naoko víťaznom pochode, a Slovensku, ako sa vtedy hovorilo, dožičila čas, aby mohlo ťažiť zo svojho slovenského hospodárskeho zázraku, Slováci nemali nijakú alternatívu pre ich navonok lojálne správanie sa voči Berlínu. Iste sa vyplácalo veľkodušne uvítať veľkoneckých štátnych hostí, sprevádzaných celou rodinou, hostiť ich a na

vými frankami, resp. dodávalo požadovaný tovar, možno povedať, využilo situáciu optimálne až do posledných týždňov pred koncom vojny, keď slovenský roh hojnosti postupne vysychal.

VZŤAHY MEDZI SLOVÁCKMI A ČECHMI

Široké vrstvy obyvateľstva Slovenska, predovšetkým Slováci sami, tvoriaci 85-90% celkového obyvateľstva, by sa pravdepodobne za normálnych okolností sotva usilovali o odtrhnutie ich vlasti od mnohonárodnostnej Československej republiky. Napriek tomu nesieme zabúdať, že medzi Slováckmi a Čechmi boli vážne diferencie už pri vyhlásení

ČSR po rozpade habsburskej monarchie v roku 1918. Prominentní Česi sami priznávali, že pražská ústredná vláda sa dopúšťala voči Slovensku opätovne veľkých chýb nie len na administratívnom a hospodárskom poli, ale, čo je povážlivejšie, aj politicky a psychologicky. Slovensko a Podkarpatská Rus, ktorú Beneš pod sovietskym tlakom odstúpil v lete 1945 Sovietskemu zväzu, platili v Prahe a v takzvaných "historických zemiach" Česko, Morava a Sliezsko za zaostané okrajové územia a zaobchádzali s nimi ako s nejakou kolóniou, kam radi posielali úradníkov, učiteľov, policajtov, ktorých sa chceli zbaviť. Praha brala zriedka ohľad na celkom legitímne aspirácie a želania typicky slovensky cítiaceho slovenského ľudu, ktorý reagoval vždy ohnivo. Dokonca v rečovej otázke boli Česi vyslovene tvrdohlaví. Prevažne českí profesori na vysokých a odborných školách na Slovensku nemysleli napríklad na to, že slovenský jazyk by mali rešpektovať rovnako ako český. Slovenský jazyk počítajú známi slavisti k najkrajším a najčistejším slovanským jazykom. Konečne, človek nemusí byť slavista, aby vybadal, že slovenčina už čisto melodicky znie príjemnejšie a mäkkšie ako čeština s jej takmer nevysloviteľnými skupinami spoluhlások.

Prvý prezident ČSR T. G. Masaryk, ktorý poznal našu zem i dejiny, myslel to iste dobre, keď vyhlásil v roku 1918, že chce urobiť z nového Československa druhé Švajčiarsko pre všetkých jeho obyvateľov, i pre jeho menšiny. Masaryk však vtedy

Kresba: Andrej Mišanek

zle odhadol situáciu. Prísľuby autonómie pre Slovákov, ktoré dával už pri tajných vyjednávaniach v Paríži a Londýne, a neskôr v máji 1918 v kľúčovej Pittsburskej dohode, ostali len na papieri. Napriek všetkým úsiliam ušľachtilých duchov na oboch stranách neostalo ani zbla zo slávnostných sľubov slovanskej symbiózy Slovákov a Čechov medzi obidvomi svetovými vojnami.

Napriek mnohým sklamaniam sa Slováci ustavične pokúšali nájsť v Prahe viac porozumenia pre svoje aspirácie. Duchovný otec slovenského autonomistického hnutia farár Andrej Hlinka nikdy nemyslel na samostatný slovenský štát. Ale keď v Prahe nemohol presadiť ani skromné požiadavky, postupom času požadoval stále viac a viac. A Hlinka zomrel len rok predtým, ako sa utvorilo samostatné Slovensko. Najdôležitejší Hlinkov spolubojovník bol Jozef Tiso, tiež katolícky duchovný. Ani on nemyslel na slovenský od Prahy odtrhnutý štát dotiaľ, kým Československo odporovalo nemeckému tlaku, t.j. do jeho rozbitia Hitlerom v marci 1939. Tento vývoj bol priamym dôsledkom Mníchovskej dohody zo septembra 1938, ktorou západné mocnosti dali Hitlerovi plnú voľnosť pre jeho kampaň proti ČSR. Hitler nato zriadil Protektorát Česko a Morava. Slovensko nemalo nijakú inú voľbu, ako sa podvoliť Hitlerovmu tlaku ako štát pod ochranou Veľkoneemeckej ríše, teda Slovenská republika. (J. Tisu zvolili za prezidenta nového štátu). Dnes vieme, že toto riešenie Berlín presadil pod ťažkými hrozbami, predovšetkým pod hrozbou rozdeliť Slovensko medzi Maďarsko, Nemecko a Poľsko. Aby urobili Slovákov povoľnejšími, uvažovali tiež urobiť druhý protektorát nad Slovenskom, okliešteným o maďarské a nemecké oblasti. Tiso za týchto okolností vyjednal pravdepodobne ešte najúnosnejšie riešenie. Voči určitým požiadavkám Berlína kládol odpor ako dlho sa len dalo, tak napr. v židovskej otázke do roku 1942, keď odmietal prevzatie norimberských židovských zákonov. Všetko toto a ešte ďalšie veci Česi neskôr nechceli uznať. Po skončení vojny keď západní spojenci vydali Tisu v okovách novým pánom v Prahe, postavili ho pred súd a bez okolov odsúdili na smrť. Na Slovensku ľudia všeobecne očakávali, že Beneš mu udelí milosť. Ale na rozkaz Prahy ho popravili v Bratislave v roku 1947 na úžas celého Slovenska bez rozdielu stránickej alebo náboženskej príslušnosti. Napriek všetkým výhradám, Tiso vo všeobecnosti ako aj Slovensko boli v celej strednej Európe veľmi populárni. Nie celkom neprávom pripisovali mu k dobrej slovenský hospodársky zázrak. Omilostenie Tisu by bolo pravdepodobne pôsobilo blahodarne na dlhé roky do budúcnosti. Zatiaľ priemerný Slovák komentoval Tisovú popravu slovami: Česi sa ničomu nenaučili a na všetko zabudli. Priepasť medzi Čechmi a Slovákmi sa medzitým sotva zmenšila a slovenský nacionalizmus mal svojich martýrov.

Jediný Nemcom skutočne oddaný slovenský politik, a preto i nepopulárny, ba nenávidený, bol Tuka, Tisov ministerský predseda. Nemci Tisovi Tuku zjavne nanútili. Hoci ho Tiso odrádzal, Tuka vyhlásil 1941 Rusku vojnu a tak vohnal mladých Slovákov do nezmyselnej smrti. V tomto prípade nikoho neprekvapilo, keď hneď po odsune nemeckých vojsk zo Slovenska Tuka podľa stanného práva odsúdili na smrť a popravili. Ako sme

sa dodatočne dozvedeli, Tuka bol proti Tisovi, našťastie bezúspešne, keď sa tento staval proti obsadeniu Slovenska nemeckými vojskami. Dodnes je príliš málo známe, že Slovensko, na rozdiel od Protektorátu Česko a Morava, nebolo obsadené nemeckým vojskom až do r. 1944 (vypuknutie slovenského povstania). Tiso urobil, lebo musel robiť Nemcom ústupky na niektorých úsekoch. Ale v tak dôležitej otázke ako vojenské obsadenie ostal neústupný. Len úzky pás územia na západnej hranici Slovenska oproti rakúskemu Marchfeldu bol obsadený nemeckými vojenskými úradmi a menej ako 1000 Hitlerovými vojakmi, kde títo z pochopiteľných dôvodov ostávali radi a tak dlho, ako len bolo možné. Ich povinnosťou bolo strážiť vojenské letisko. Hitlerova armáda vkročila na Slovensko len od prípadu

HANS KELLER

V zahraničnej službe v Bratislave

k prípadu, keď ho potrebovala na prechod. Preto Berlín nemohol krajinu roky spravovať, t.j. zdierať tak ako napr. Protektorát alebo Poľsko. Tiso veľmi dobre vedel, že v tomto smere nesmie povoliť, ak nechce ohroziť slovenský hospodársky zázrak.

Teda nie div, že trochu zavalitý šéf štátu v reverende dedinského farára bol veľmi obľúbený u obyčajného ľudu. Naozaj neobľúbenými a sčasti nenávidenými boli minister vnútra Šaňo Mach a ním velebná Hlinková garda, ktorá navonok napodobňovala SS, nosila podobnú uniformu a občas sa dopustila aj všelijakých prechmatov. Považovali ju za združenie považov. Nemci sa právom sťažovali na nedostatok disciplíny a nespoľahlivosť gardy, ktorá navonok vyznávala Nemcom priateľstvo, ako si to želali, za chrbtom však nezriedka sa vedeli postarať o marenie nemeckých želaní. Bola to obranná taktika, ktorú Slováci prevzali od svojich rebelujúcich predkov a s ktorou si Nemci len málokedy vedeli poradiť, až pokým nemecké vojsko neobsadilo Slovensko.

ŠVAJČIARSKO A SLOVENSKÝ HOSPODÁRSKY ZÁZRAK

Relatívne dobrá zásobovacia situácia Slovenska bola hlavným predpokladom pre úspešné snahy Švajčiarska rozšíriť výmenu tovarov s týmto pre nás vtedy celkom novým partnerom. Medzitým bolo treba aj na Slovensku intenzívne pracovať a vytvoriť priame kontakty. Muselo sa postupovať nenápadne, lebo Berlín mohol v každom momente proti nám zakročiť, alebo prerušiť prepravu cez Rakúsko, ktoré vtedy patrilo k Veľkoneemeckej ríši. Naše vzťahy k slovenskému hospodárstvu boli prirodzene do určitej miery tiež predmetom vyjednávania medzi Bernom a Berlínom, ale i tu sa muselo postupovať opatrne.

Naša práca by však ani zďaleka nebola taká úspešná bez spolupráce slovenských priateľov. Je možné, že títo priatelia sa zasadzovali za nás z celkom logických úvah a v záujme budúcnosti ich krajiny po páde Hitlera. V mnohých prípadoch sme sa mohli spoľahnúť na takéto kontakty, a to i v miere, ktorá ďaleko presahovala hmotné alebo slu-

žobné motívy. Tak to bolo v prípade židovských partnerov našich firiem, ktorým sme pomáhali tým, že sme im dávali písomné potvrdenia, že stoja pod ochranou švajčiarskej vlády, a pomáhali im aj osobnými akciami; pravda, i tu sme neraz mali poviazané ruky. Týmto aspektom našej práce sa znovu veľmi ??????zaobráame dnes so zreteľom na určité publikácie a obvinenia z nedávnej minulosti.

Rozhodne len vďaka porozumeniu a pomoci slovenských partnerov dostali sa do Švajčiarska ne jeden vagon cukru alebo sladú, celé vlaky cementu alebo dreveného uhlia, veľmi potrebné dodávky minerálneho oleja a ďalšieho nedostatkového tovaru. Aj slovenské úrady sa dokázali vždy ako kompetentní a spoľahliví partneri, ktorým sme mali mnoho čo ďakovať. Nakoniec by som chcel spomenúť i od-

vahu a bystrosť, s akou Slováci obhajovali pred nemeckými úradmi svoje veľké exporty do Švajčiarska, medzi iným poukazujúc na zaobstarávanie nedostatkového tovaru, na ktorom iste musela mať záujem i vojnu vedúca Tretia ríša. A práve Švajčiarsko, vďaka našej v pravom čase uzavretej zmluve s Bratislavou, bolo nielen schopné, ale v prvom rade malo aj zvláštny záujem Slovensku dodávať nedostatkový tovar v čase, keď náš exportný priemysel musel všade bojovať s obrovskými ťažkosťami. Takýmto spôsobom Slovensko sa stalo jedným z našich najdôležitejších obchodných partnerov tých čias. Ukázalo sa vnímavým a platobné záväzky plniacim odberateľom práve takých tovarov, ktoré sa nemohli inde vyvážať: hodinky, syr, čokoláda, textil všetkého druhu, vrátane výšiviek a hodvábných stužiek, chemické a farmaceutické výrobky, aluminiové výrobky, stroje a kovové výrobky všetkého druhu, plemenný dobytok, knihy, odborná literatúra atď. Dokonca bridlicové tabule z Kandertalu sme "museli" vtedy na Slovensko dodávať, čo sa napriek všetkým prekážkam predsa podarilo.

Mnoho nášho na Slovensko exportovaného tovaru našlo si cestu do susediacich oblastí Rakúska, Česka a Moravy, aj vojensky spravovaného Poľska. Naša výmena tovaru s dovtedy sotva známym Slovenskom mala v jednotlivých prípadoch pre naše zásobovanie obrovský význam. Akými skúšobným kameňom, ku ktorému sa ešte vrátim, bolo drevené uhlie. Okrem toho stále dôležitejšími sa stávali cukor, slad, potraviny, drevo, cement, chemikálie, a od roku 1942 stále viac i minerálne oleje, následkom straty pôvodných dodávateľov. V jednotlivých prípadoch nás náhradné dodávky zo Slovenska zachránili vo veľkej núdzi, tak napr. nafta pre lokomotívy, lebo bez jej dodávok hrozilo našej železničnej doprave zastavenie, alebo olej pre vretien nášho textilného priemyslu. Medzi vlastnými poznámkami z tejto doby uchoval som si ešte text jedného SOS volania nášho obchodného oddelenia, v ktorom ma naliehavo prosí o ďalšie, hoci aj malé

množstvá tohto špeciálneho produktu, pričom nehrala cena prakticky nijakú rolu. Pri týchto chúlolistvých, takzvaných strategických výrobkoch sme vycítili veľmi dobre, kedy a kde bol nedostatok tovaru v Tretej ríši, čo sťažovalo dodávky do Švajčiarska. Berlínsky tlak proti našim pozíciám sa stupňoval pravidelne, keď Goebbels podnecoval tlač, aby štvla proti neústupnému Švajčiarsku. Rozbitý porcelán museli sme potom spojenými silami, Slováci a my, pozliepať ako sa len dalo; stálo to veľa cenného času a nervov; bola to skutočná sisyfovská robota. Vo väčšine prípadov sa to i podarilo, pričom sa muselo prirodzene šliapať i menej obvyklými cestičkami, nezodpovedajúcimi u nás bežným predstavám, a o ktorých Bern často ani nebol informovaný. Našťastie vtedy sme mali takzvané syndikáty vojno-

vého hospodárstva, dobre fungujúce skupiny menej škrupulóznych odborníkov rozličných odvetví, a tak sme Bern ušetrili od výčitek svedomia. Aj so známymi nemeckými podnikmi na Slovensku sa dali nadviazať styky, ktoré sa vždy napodiv priaznivo odrážali na švajčiarskom hospodárstve. Tak napríklad, istá celulózka v Bratislave, patriaca nemeckému koncernu, po niekoľkých pre naše zásobovanie veľmi vítaných dodávkach buničiny, prestala razom dodávať, pravdepodobne na pokyn Berlína. Na výstrahu ministra Jeana Hotza, Slovensko musí "lifrovať a nielen slubovať", museli sme nasadiť všetky páky, aby sme presadili nové dodávky. Narazili sme ale na tvrdý odpor. Známa tkáčovňa v Baume pri Zürichu ma bombardovala otvorenými telegramami, ktoré prirodzene s pôžitkom čítala nemecká cenzúra a obratom informovala odporcov našich dodávok. Telefónne rozhovory boli odpočúvané, preto som sa ponáhľal do Švajčiarska, aby som uviedol v osobných rozhovoroch v Baume veci na správnu koľaj. Nebolo to ľahké, stálo to veľa roboty a ústupkov voči celulózke. Táto služba ju primáľala zmeniť odmietavé stanovisko a znovu obnoviť dodávky buničiny. Najkrajším ovocím tejto akcie bol ďakovný list, ktorý mi poslala odborová organizácia podniku v Baume s podpismi všetkých robotníkov, ktorí sa obávali, že zastavením dodávok buničiny stratia svoje miesta.

V iných prípadoch boli naše snahy a intervencie bezúspešné, alebo nám znemožnili realizáciu už povolených transakcií. Rastúce obavy vyvolávala preprava cez Rakúsko. Slováci museli "prepožičať" takmer tretinu svojich železničných vozňov Tretej ríši a preto niektoré dodávky vypadli pre nedostatok transportných prostriedkov. V protiklade k medzinárodným dohodám muselo Švajčiarsko poslať na Slovensko svoje prázdné vozne, aby mohli určitý nakúpený tovar dopraviť do Švajčiarska. Tak bolo napr. i s obrovskými množstvami cementu, ktoré Slovensko našej zemi predalo, ale nemohlo samo transportovať pre nedostatok vozňov. Riziko, že stratíme

naše vozne bolo veľké, ale muselo sa s ním rátať. Prirodzene vznikli tým väčšie výdavky.

OSOBNÉ POSTOJE, SPOMIENKY A POZNÁMKY K MOJEJ PRÁCI V BRATISLAVE

Od 1934 až do vypuknutia druhej svetovej vojny som bol tajomníkom našej obchodnej komory vo Viedni. Rozsah jej činnosti sa rozprestieral i na nástupnícke štáty starej dunajskej monarchie. Po pripojení Rakúska k Tretej ríši som sa stal dopisovateľom novín Neue Zürcher Zeitung /NZZ/ vo Viedni. V tom čase rástol záujem švajčiarskych firiem o nové kontakty s podunajskými krajinami, teda i s dovtedy u nás málo známou východnou časťou ČSR, čiže Slovenskom.

Roku 1938 obsadil našu viedenskú komoru ako komisár tamojší NS-Gauleiter Odilo Globocnik (jeho "stagermánske" meno dávalo podnet k mnohým vtipom) a nám zakázali o tomto závažnom kroku informovať ako naše vyslanectvo tak i Bern. Náš viedenský generálny konzulát uznal, že by bolo nesprávne sa na to nečinne dívať, a poslal do Bernu dosť dramatickú mnou zostavenú správu. Táto aféra mala diplomatickú dohru: Bern poveril nášho vyslanca v Berlíne ministra Fröhlichera demaršou na ministerstvo zahraničia, ktoré nám rýchlo vybavilo nápravu.

Túto viedenskú predohru k mojej práci na Slovensku spomínam preto, že bola pre mňa dobrou školou, ktorá ma veľmi dobre pripravila na atmosféru, s akou som musel rátať v Bratislave. Dvakrát ma zatkl gestapo vo Viedni (na rozkaz tamojšej Goebbelsovej filiálky); pri tom som nahliadol do budúcich vysnených plánov Tretej ríše, čo ma zbavilo posledných ilúzií o osude, ktorý by v prípade nemeckého víťazstva čakal celú Európu, ak nie celý svet.

Prakticky sa veci začali rozbiehať na jar 1939 po vyhlásení samostatného Slovenska. Stále ešte vo funkcii tajomníka našej viedenskej komory som pravidelne cestoval do Bratislavy, a tam zbieral informácie pre švajčiarske firmy za pomoci miestnej obchodnej a živnostenskej komory, bánk a niektorých mi už vtedy známych podnikov. Viaceré vtedy nadviazané kontakty boli prospešným podkladom našej viacročnej činnosti v Bratislave.

Na Slovensku žilo veľmi málo Švajčiarov. Jediným ťažiskom švajčiarskych hospodárskych záujmov bola sladovňa v Nitre. Bola švajčiarskym vlastníctvom a počas celej vojny pracovali v nej traja švajčiarski odborníci. Ich hlavnou úlohou bolo zásobovať našu zem dostatočným množstvom sladú. V Krompachoch, na východnom Slovensku, vlastnila firma Bührle medené bane, v ktorých občas pôsobil švajčiarsky občan menom Wrubel. Pred koncom vojny Bührle rýchlo predal bane so značnou stratou.

Keď si dnes spomínam na skromné možnosti, s akými sme museli vtedy budovať kontakty s dovtedy sotva známou východoeurópskou krajinou, pričom sa Bern vzpieral uznať slovenský režim, tak sa čudujem nad dosiahnutými konkrétnymi výsledkami. S minimom nákladov Švajčiarsko dosiahlo optimum praktických výsledkov. Z vlastnej skúsenosti dovoľím si tvrdiť, že za všetko ďakujeme vo veľkej miere slovenským známym a priateľom, ktorí mi veľmi uľahčili moje prvé kroky a prispeli tak k spoločnému úspechu. Niektoré osoby, s ktorými som sa vtedy stýkal, prežili všetky ťažkosti a tragédie, ktorými

prešlo Československo, a žijú podnes (drevorubač v Tatrách, veľkoobchodník v Kanade a iní). S niekoľkými Švajčiarmi, ktorých som stretal pri zakladaní ich vzťahov so Slovenskom počas vojnových rokov, som ešte dnes v stálom styku. Tí by mohli vlastnými skúsenosťami obohatiť tento referát.

Naše prvé kroky v Bratislave boli približne to, čomu sa dnes hovorí import marketing. Generálny tajomník našej obchodnej komory vo Viedni mi opätovne zdôrazňoval, ako dôležitým sa Slovensko teraz stane pre naše vojnové hospodárstvo a že musím iné hľadiská nechať ustúpiť do pozadia, resp. ich zanedbať. Jörger ma pokladal, ako sa po vojne priznal, za nováčika, málo skúseného mladého muža (mal som vtedy 31 rokov), ktorý sa práve hodí za pokusného králiku pre túto priekopnícku úlohu, o ktorej sa nedalo vedieť ako dopadne. "V najhoršom prípade upustíme od tejto úlohy", myslel si Jörger.

Začiatkom septembra 1939 vypukla vojna. Spolu asi so 100 ďalšími záložníkmi z Viedne som narukoval do vojenskej služby. Viac rokov som nebol na vojenskom cvičení s mojou jednotkou, a preto som nebol pridelený k svojmu útvaru ako nadporučík-gulometník, ale ako tzv. nadpočetný ku TerKdo 6 do Wollishofenu pri Zürichu. Plukovník Stalder z Usteru,, veliteľ jednotky Ter, ma hneď na začiatku októbra prekvapil správou, že sa musím ihneď hlásiť v uniforme u vtedajšieho vicedirektora obchodného oddelenia nášho ministerstva dopravy a energetického hospodárstva Dr. Jana Hotza z Nänikonu pri Usteri. Hotza som nikdy predtým nevidel. Neskôr suverénne a úspešne riadil po mnohé roky našu obchodnú politiku v najužšom spojení so Švajčiarskym združením obchodu a priemyslu. Hotz mi krátko a jasne položil otázku, či by Slovensko bolo vstave trvalo dodávať väčšie množstvá dreveného uhlia, ktoré armáda súrne potrebuje ako náhradu za tekuté pohonné hmoty.

Odpovedal som, že na mojich poľovačkách v Tatrách a Karpatoch som stretával uhliarov, ale musel by som si presnejšie objasniť na mieste samom, či a v akom množstve, za akých podmienok by sa mohlo drevené uhlie do Švajčiarska dodávať a či preprava cez Rakúsko, ktoré patrí teraz k Nemecku, by bola aj počas vojny možná a ako.

Hotz ma požiadal zohnať mu čo najskôr informácie na mieste samom. Naznačil mi, že treba postupovať opatrne, lebo so Slovenskom sme nemali oficiálne styky a že pre moje znalosti o Slovensku som tam pre Švajčiarsko dôležitejší, ako keby som bol spolupracovníkom jeho priateľa plukovníka Staldera. Prepustil ma s varovaním, ktoré mi ostalo trvalou smernicou: Povedzte tým prefikánym Slovákom, že majú lífrovať a nie sľubovať. Hotz dodal, že sa mám, ak mi to bude možné, poinformovať, či Slovensko môže dodávať aj iné suroviny a potraviny, pokiaľ Berlín nezruší prepravu cez Rakúsko. Nakoniec mi Hotz prikázal o týchto chúlостivých veciach hovoriť čo najmenej. Moje informácie som zháňal až v najodľahlejších oblastiach východného Slovenska, kde páľili drevené uhlie, a skoro som si urobil relatívne spoľahlivú predstavu o možnostiach dodávok, o ktoré mal Hotz záujem. Od tejto chvíle na základe správy z mojej služobnej cesty podporoval naše akcie ako sa len dalo a pri obrovskej zodpovednosti pre dôležitejšie

úlohy našej obchodnej politiky našiel si neskôr vždy čas na rozhovory, ktoré mi veľmi dobré ostali v pamäti. Hotz prikázal svojim pracovníkom v obchodnom oddelení ministerstva (Dr. H. Schneebeli, F. Bauer a iní), vedúcim a spolupracovníkom na úradoch vojnového hospodárstva (Speiser, Sartorius, Ballinari atď.) a syndikátom vojnového hospodárstva svoju prácu koordinovať s našou na Slovensku.

Až do konca 1939 strávil som vždy viac a viac času na Slovensku, oficiálne ešte bývajúc vo Viedni. V Bratislave som býval v jednej izbe v hoteli Carlton, ktorá sa skoro stala úradovňou, kde sa intenzívne pracovalo. Tam usilovne pracovala aj moja manželka, absolventka obchodnej školy v Zürichu. Tu sme položili základy mojej neskoršej niekoľkoročnej práce na Slovensku. Aj v tejto dobe mi pomáhali slovenskí priatelia a ich pohostinnosť mi dopomohla k prvotriednym stykom.

Na jar 1940 som sa presťahoval do výhodne ležiacich úradovní v strede mesta. Môj úrad: Splnomocnenec švajčiarskej centrálky pre rozvoj hospodárstva /SZH/ v Bratislave, dostal i ďalší personál. Z Zürichu prišiel mladý spolupracovník menom Kunz, ktorého som po 1945 viac nevidel. O niečo neskôr doplnil náš personál v Poľsku vyrastnutý Švajčiari R. Boetschi, ktorý sa stal neskôr generálnym konzulom v Kongu a, bohužiaľ, mladý zomrel.

Mal som inštrukcie čo najmenej vyhľadávať úradné styky a len s úradmi, ktorých činnosť bola pre nás nevyhnutná. V prvom rade som sa vyhýbal každému styku s ministerstvom zahraničia a s cudzineckou políciou. Na začiatku mojej práce na Slovensku som sa obmedzil na zdvorilostnú návštevu u mešťanostu mesta Bratislavy, veselého a spoločenského katolíckeho duchovného. Ten mi otvoril dvere, i zadné, ku vplyvným osobnostiam, ktoré mi poskytovali po roky veľmi veľkú, najmä politicky motivovanú pomoc. Neskôr, keď nemecký tlak vzrastal vo všetkých oblastiach, mešťanosta ma dokonca varoval pred machináciami národno-socialistických orgánov proti našej práci. Za tieto mne preukázané služby som sa poďakoval po odchode Nemcov a krátko predtým, čo ma Rusi v apríli 1945 odvliekli, v kancelárii jeho nástupcu pred svedkami. Jeho nástupcom bol slovenský advokát Ravas, ktorý bol súčasne dánskym čestným konzulom.

Švajčiarska centrála pre rozvoj obchodu /SZH/ sa zúčastnila v septembri 1941 malým švajčiarskym pavilónom na Dunajskom veľtrhu na želanie našich obchodných partnerov a mešťanostu hlavného mesta. Nám bolo jasné, že sme vyhoveľi v prvom rade ich prestížnej otázke, lebo náklady, posudzujúce čisto obchodne, sa nevyplácali. Náš švajčiarsky tovar vtedy, keď v celej strednej a východnej Európe bol všeobecne veľký nedostatok tovaru, mal enormný odbyt aj bez veľtrhov a zvlášť na Slovensku, ktoré malo v obchode so Švajčiarskom prebytky.

Prihodu v našom pavilóne počas Goebbelsovej návštevy v tlačí vôbec nespomínali, ale mala odozvu v písomnom i osobnom styku nášho vyslanectva v Berlíne a ministerstvom zahraničia. (Ťažkosti s taxíkom ako dôvod pre moju neprítomnosť počas Goebbelsovej návštevy v švajčiarskom pavilóne.) Na druhý deň ma predvolali

na nemecké vyslanectvo - to bola tam moja prvá a posledná návšteva - a nemal som inú možnosť ako sa pri nej tváriť hlúpo a naivne. Druhoradý takzvaný diplomat označil moje správanie ako nevychovanosť. Napriek tomu rok nato, požiadali nás Slováci znova o účasť na Dunajskom veľtrhu a Švajčiarska centrála pre rozvoj obchodu im na môj popud vyhoveľa. (Neue Zürcher Zeitung z 24. 9. 1942 s obrazom nášho pavilónu a WM Lausanne zo 14. 10. 1942, kde som vyobrazený v textilnom oddelení nášho pavilónu v rozhovore s Tisom.) Rad ďalších fotografií z tejto našej druhej účasti na veľtrhu ukazuje privítanie hlavy štátu Tisu a jeho sprievodu generálnym konzulom Dr. Maxom Grässlim. Keď v roku 1942 v Bratislave bol otvorený náš konzulát, za šéfa vymenovali Dr. Maxa Grässliho a po zrušení mojej filiálky švajčiarskej centrálky pre rozvoj obchodu mňa pridelili ako spolupracovníka pre hospodárske záležitosti vo funkcii vicekonzula. Generálny konzul Grässli, neskoršie vyslanec, poznal už z Berlína veľkonemeckú politiku. Pri ňom som mal dobrú obchodno-politickú školu, veľmi osožnú pre moje ďalšie roky. Rád si spomínam na naše spoločne prežité roky na Slovensku...

Naše vzťahy k Slovensku sa pozdvihli na vyššiu úroveň zriadením konzulárneho zastupiteľstva a vymenovaním v Berlíne veľmi dobre známeho švajčiarskeho diplomata na toto miesto v Bratislave. Švajčiarska spoločná rada súhlasila vtedy s otvorením diplomatického zastupiteľstva Slovenska v Berne, na čele ktorého bol splnomocnenec menom Kirschbaum. Kirschbaumovým predchodcom bol spisovateľ Tido Gašpar, ktorého Česi po skončení vojny odsúdili, a Radúz Radlinský, slovenský šéf protokolu. Pred nedávnym zomrel v Zürichu.

Môj nadriadený v Bratislave Dr. Max Grässli a jeho manželka sa zasadzovali v neobvyklej miere za nacistami prenasledovaných slovenských židov. Grässli bol roku 1944 menovaný za zástupcu šéfa misie vo Washingtone. Keď opustil Bratislavu, rozlúčili sme sa v Berne. Pri rozlúčke mi dal medziiným i pokyny pre prevzatie jeho v Bratislave prenajatého domu, v ktorom, ako mi prízvukoval, nesmiem nič meniť. Keď som neskôr so svojou manželkou vkročil do domu a stretol už predtým mi dobre známych zamestnancov domu, vysvitlo, že v dome generálneho konzula mesiace žilo 16 židov, mužov, žien a detí, ktorým hrozila deportácia. Až potom som pochopil, čo Grässli myslel: prevziať dom s celým živým i mŕtvym inventárom, t.j. byť mu zodpovedným i za ochranu jeho židovských chránencov. Protizákonné skrývanie židovských nacistických obetí nebolo pre mňa a moju manželku nič nové, v tom sme mali už dobré i zlé skúsenosti. Aj tak som si robil starosti pre veľkosť tejto stále ma ťažiackej ochrannej akcie. Pravda, i pri všetkej opatrnosti stále hrozilo nebezpečenstvo, že sa naši ilegálni spolubývajúci, predovšetkým ich deti, prezradia nejakou nedbanlivosťou. Ani nacistickým úradom neuniklo, že i to málo v Bratislave žijúcich Švajčiarov, a nakoniec i mnohí Slováci, robili všetko možné, aby aspoň časť ohrozených židov chránili, ich ukrývali, sa o nich starali a pomáhali im k úteku do Maďarska, kde situácia nebola taká nebezpečná.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

NÚR AL-DÍN ABD AL-RAHMÁN DŽÁMÍ

A ÚDEL MÔJ JE LÁSKA A ŽIJEM PRE MENO

LÁSKA - je môj zisk, môj fortieľ, bremeno, lebo je umením byť mysl'ou k láske blízko.

Láska je pre rozum a srdce útočisko, v ktorom sa vraciam k sebe a úpiem v otázke, ako ešte väčšmi kázať v láske o láske a prosieť, nech ma svojou mocou zmení na reťaz, ktorú ty, Bože, vznešenou rukou navliekaš.

Vzbĺkol som v plameni. Tak nech mi láska bude vetrom, čo rozšíri ju z hlbok slabej hrude, ak vyhasnem - tak dúchaj, búš, nech rozpáli...

Od mladosti túžim splynúť s láskou v ošiali, nech viem tento zázrak druhým lepšie vysvetliť – keď ma v noci zažne Boh a temno prijme svit.

Presvetlá dávna hudba búši do tyla.

Ako stĺpy sviečok láska vábi motýľa,

láska dvíha k noci biele telo mesiaca.

A udržuje svet. A svet v nej tvárnosť nestráca, naopak, rozlieva sa a vracia oblosť tam, kde čneli hrany prázdnotou. Dvíha k hodnotám.

Celý svet z perlete. A iba duša večná.

A predsa potknem sa. A predsa volám: lieč ma, ó, láska! Láska božia sa ohňom zaskvela...

Pre lásku žiť! I umrieť! Tak čiňte, priatelia!

Uzrel som náhle vlastnú smrť v srdci zaviatom.

Uzrel som lásku žehnať kus medi na zlato.

Zaprite seba! Ved' tí, čo lipli na súcne,

nosili pyšne ulicami šaty kajúcne -

sú mŕtvi. Nad hrobmi klesám dojatý...

Ľúbim po vlastnú smrť, za skon vlastnej podstaty. Čím som sám bez teba? Som prach a popol trávam, vzdávam sa bohatstva, sám seba odovzdávam, vzdávam sa odmien, Bože môj, aj muky prijmem, len nech som živý pod srdcom a ty si pri mne a vo mne, nado mnou... Ved' čo sme? Škrupina a prázdno, ak sa človek sám k sebe upína.

Kto ťa raz ozaj skúsil, chce žiť v ústraní a skutkom, tichom, modlitbou bude spútaný s tebou. Som služobník. Čo vôľa tvoja uzná, v tom rastie moje chápanie a rastie túžba.

Až tají sa mi dych... Len milujúci sú tým srdcom, čo prijalo svet. A rastie s nadýchnutím.

*Z perzštiny preložila
Katarína Džunková*

*Núr al-Dín Abd al-Rahmán Džámí (1414-1492),
učenec a lyrik, najvýznamnejší perzský básnik 15. storočia.*

*Pochádzal z provincie Ghor v dnešnom Afganistane,
hoci správy o jeho pôvode sa rôznia.*

*Študoval prírodné vedy, filozofiu a literatúru na univerzite v Herate,
dnes tret'om najväčšom meste Afganistanu.
Jeho tvorba obsahujúca poéziu i prózu našla podobu
v desiatkach kníh a ovplyvnila umenie a vzdelanosť
od Samarkandu po Istanbul.*

*Džámí nadväzuje na svojich básnických predchodcov Háfeza a Nizámiho,
jeho poézia je plná alegorických symbolov,
hľadania cesty k dokonalej múdrosti.
Patrí do prúdu súfijскеj poézie,
ktorá môže byť svojou oddanosťou a osobným vzťahom k Bohu
blízka aj európskemu čitateľovi.*

Tak ako sv. Pavol bol zasiahnutý bleskom, a to až do drene kostí a do zázraku jeho tvorby! Rezonovala a rezonuje v nej: planetárnosť, univerzálnosť, celistvosť a božia naprogramovanosť sveta. Hviezdoslav hovorí svojím slovenským jazykom, ale v ňom má inkarnovanú večnú múdrosť a geniálne postrehy celistvosti a zmyslu ľudského života. Preto jeho poetické a dramatické stvárnenia týchto skutočností sa rodia v nezvyčajnej reči. Sú to brilantne kreované novotvary, ktoré si kresal ako mramorové schody. V jeho dielach dýcha harmónia, ktorá rezonuje nielen vo fyzickom svete, ale aj v ľudskom, morálnom, vo vzájomných vzťahoch, v prostredí, v reči, myslení, skutkoch...

JOZEF TÓTH

Na diablove pokušenie na púšti: "Povedz, nech sa z týchto kameňov stanú chleby", Ježiš odvetil: "Napísané je: Nielen z chleba žije človek, ale z každého slova, ktoré vychádza z Božích úst" (Mt 4, 3-4).

Prvé z troch diablových pokušení teda mierilo na ľudskú žiadostivosť, na telesnosť. Malo potvrdiť primát hmotného nad duchovným a odviesť tak človeka od jeho určenia, od skutočného poslania človeka na Boží obraz stvoreného...

Máme do činenia s pokušiteľom, o ktorom Pavol Strauss, vidiac, čo všetko sa mu podarilo za dve tisícročia z tohto sveta spraviť, povedal: "Teraz už viem, že diabol je po Bohu najsilnejší duch..."

Tento po Bohu najsilnejší, a teda aj najprenikavejší a najvševvedúcejší duch veľmi dobre vedel a videl, akým bezbranným a ľahko zväbitelným, zraniteľným bude zoči-voči tomuto pokušeniu človek, ktorému dal Stvoriteľ slobnú vôľu...

Keď Ján Krstiteľ pri Jordáne prehlasoval o sebe: "Ja som hlas volajúceho na púšti, ako hovoril prorok Izaiáš, vyrovnajte cestu Pánovi" (Jn 1, 23) - diabol, ktorý tam nemohol chýbať, lebo je všade, si iste v duchu vravel: "Ja vyrovnám cestu VÁM, nie Pánovi... A ako vyrovnám...!"

Vyrovnal ju tak, že náš prorocký veľduch Pavol Országh mohol skoro po dvoch tisícročiach povedať:

bo nič ťažšie: ako poznať, zvoliť, nasledovať apoštolov pravých - a nič ťažšie: jak opustiť cestu, čo zlí d'asi hladko narovnali...

Kam zašiel svet po tej "d'asmi hladko narovnanej ceste", keď po dvoch tisícročiach musí pápež František konštatovať, že sme vybudovali "odpisovú či skartačnú kultúru, ktorá ohrozuje človeka a obetuje mužov a ženy modlám zisku a konzumu"; kultúru, v ktorej "ľudia už nie sú vnímaní ako základná hodnota, vyžadujúca úctu a obranu"; kultúru, kde panuje "arogancia mocných, ktorí manipulujú so slabými a menia ich na predmety svojich sebeckých cieľov či strategických a politických kalkulov..."!

Je obdivuhodné, ako Pavol Országh 130-140 rokov pred pápežom Františkom výstižne diagnostikoval tento svet. Keď sa ako 30-ročný v svojej závratnej skladbe "Oblaky"

"vyzvedal" u oblakov, týchto akoby kozmonautov, ktorí zhora pozorujú, monitorujú celú zem, dostalo sa mu od jedného oblaku, čo obrátil zrak na rinky veľkomiest a nevedel sa vynačudovať, čo sa to tam deje - takejto odpovede.

Tu zhon a dav tu prúd a vír, tu zvučno i rachotno...

I kohokoľvek som tam postretal: ten samý chťič, tá vášeň, tie spruhy vo vnútra dielni. Všetko sa to ženie za mamonou, za ziskom - v žhavé peklo.

To nelíha pre nepokoj; a jestli aj uľahne: len mrzko brloží... Ja neuzrel tam panenského líca;

Hoj, sláva ti, milionáru!..." volali tak dlho - až kým kočiarske nezmizol...
Ja spýtam sa tichého človečika, čo sa pod stĺpy chrámu uchýlil: kto ten pán tam, čo práve odrachotil? "Poviem ti, ale ticho; neprezraď...."
Ten pán, to boháč, Krézus, zlatý kráľ; a zbohatnul - po cestách veľmi tajných ba zjavných tiež, bo peniaz oči slepí a hluší sluch... nuž boháč jedným slovom!"
A ostatné mi - v ucho pošeptal: "Nuž zdelím vám, čo možno... Ten povoz tam, to zápraž bohatierov moderných - tých, čo vysali pot pospolitosti, čo včielky z kvetín med, nie! čo pijavky

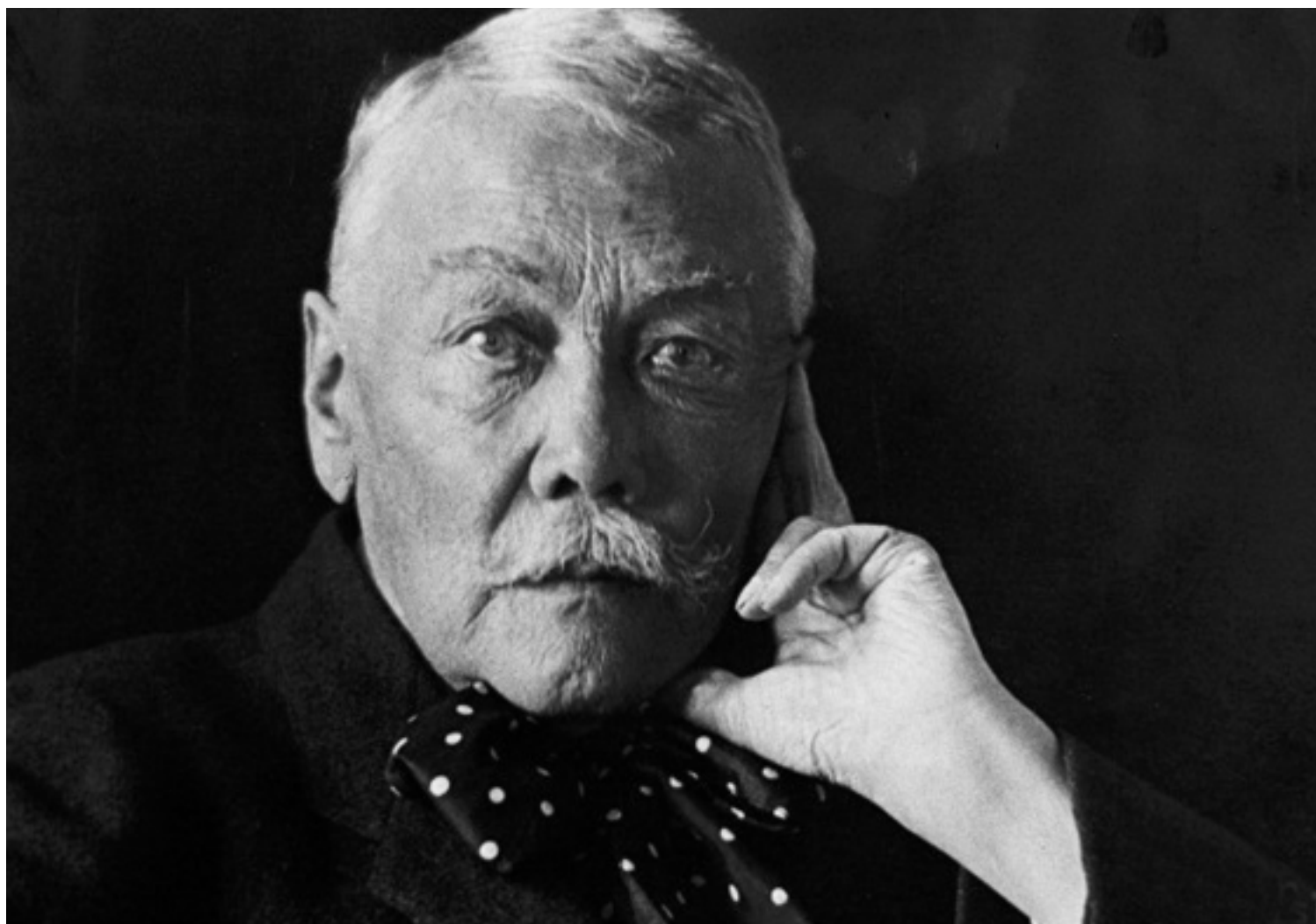
čo dosiahlo ľudstvo tiež ubzikol ti pozornosti? ty tichošľape, ty spiatočníku!

A zúfalý Hviezdoslav nemohol ináč len znova a znova opakovať: "Tá služba modle býka zlatého, s hurhajom, tancom..." - to je tento svet:

Pozor môj na koreň zašiel skrytých pohnútok, tie odhalil i v tvári skutkov. Áno, čo znamenal som takto v dlhom žití, len toho prehľad zhŕňam prítomne: a tento súbor kričí tisícich výčitiek hlasom hanným: Do prírody, z rúk tvorčích pošlej krásnou osnovou,

P. O. Hviezdoslav: Nie samým chlebom žije človek...

Mons. Jozefovi Tóthovi k 91. narodeninám

ja nevidel tam čistej duše v oku; ja nepočul tam slova úprimnosti; a túhy nebadal som po nebi... To Sodoma! To Sodoma...

V jednu chvíľu obrátil tento oblak svoj pohľad na skvostný koč, čo sa vykotúlil z paláca:

prchké parypy ho nesú prez ulice v rýchлом letu, že bedač tam nejednu zdlávil. Čože je nudzák? Skalou pod koleso, na ňomž sa šinie - decko šťasteny... "Hoj, sláva mu! On vzor nám, on zrkadlom! On príklad: Jak vytvoriť z ničoho rad palácov, bohatstvo, pohodlie!...

On! Milionár! Oj, vzhliadni k nám! Len jeden okamih hoď zbožňovateľom, vrž sluhom nízkym...

krv srdečnú a zlatú skl'udiac žeň, bez prekážok, bez hrádze, všemožne: na zotročených pleciah národov vybudovali čarné svoje zámky..."

Kamkoľvek sa Hviezdoslavov prorocký duch s touto diagnózou sveta obracal, všade narazil na jedno a to isté:

Preboha, kde myslíš?! Tak čierno vidíš z toho stanoviska? Len predpojatost' môžeš tak súdiť, abo že zorný uhol pochybil si v tom; má človek, oj, má svetlé zásluhy na zemi, k ozdobe jej, sebe k sláve, i rada je mu preto, ním sa chlúbiac ho hrdo nosí v letku priestranstvom, čas u ňoh sluhom mu...

Ten pokrok orlieho rozmachu,

sám človek votkal jedenicu špaty, raj obrátiac v nej v hryzovisko pekla: on, zneužit'el' umu výsady, milosrdenstva tvrdý zapierač, násilník, zradca, škodca, nekl'udník; on, včera kanibal, dnes jemný hmyz; on, hriešnik zeme jediný!

Keď sa o 19. storočí neskoršie od diablovho pokušania Ježiša na púšti - v Dostojevského románe Bratia Karamazovci, v znamenitej Legende o Veľkom inkvizitorovi - streli znova zoči-voči Ježiš a Pokušiteľ, tento Ježišovi hovorí:

"Posúď sám, kto mal vtedy pravdu: Ty, alebo ten, čo sa s tebou zhováral. Spomeň si na prvú otázku; jej zmysel bol takýto: Chceš ísť do sveta, a ideš tam s holými rukami, len s akýmsi sľubom slobody, ktorý ľudia vo svojej

prostoduchosti a v zdedenej nezriadenosti nemôžu ani pochopiť; čoho sa boja a desia, lebo pre človeka a pre ľudskú spoločnosť nebolo nikdy nič neznesiteľnejšieho ako sloboda..."

Diabol dôvodí, že keby bol Ježiš premenil tie kamene v púšti na chleby, ľudstvo by sa za ním rozbehlo ako vďačné a poslušné stádo...

"Ale Ty si nechcel vziať človeku slobodu, lebo si myslel, že aká by to bola sloboda, keby bola poslušnosť ľudí kúpená za chlieb. Preto si povedal, že nie samým chlebom bude človek živý. Ale uvedomuješ si, že práve v mene pozemského chleba povstane proti Tebe duch zeme, bude s Tebou bojovať a zvíťazí nad tebou?!"

Otrasné slová! Otrasné po 20-tich storočiach, keď chtiac-nechtiac musíme uznať, že práve sloboda sa stala "tou pohodlnou cestou, ktorú nám d'asi hladko narovnali..."

Toho si bol veľmi dobre vedomý Pavol Országh, ktorý si nevedel predstaviť slobodu bez obrodu Duchu, a veľmi dávno vycítil, že nič tak nehrozí zotročením duchovného sveta človeka ako je zredukovanie slobody na svojvôľu, na samopaš tela, hmotný pôžitok...

Tak aj roku 1919 uvažoval-hútal Pavol Országh nad tým novým "ohniskom slobody", ktorá vzplála po národnom oslobodení:

*Svoboda, áno, sňala okovy
nám z nôh, jak z rúk nám putá sňala:
však, žiaľ, hrud' prepásal kys ' pancier ľadový,
v nej drhnúc ľudský dych, -*

*zrak beľmo, srdce zastupuje skala...
Vatrite, vyzuť rod z tých kliatych hmoty krih!*

*Ja v ľude iný poznal mrav
hen jarma cez útlisk.
K svobode našiel, stratil k srdcu kľúč;
od povinností umkne v ohrad práv,
a ctnosť mu? - krvavý hoc zisk -
Tak zhasol lásky lúč...
Vatrite, čo chlap, v um mu podujmi
vnieť fakľu, stopiť srdce tvrdé;
i bez vás fetrovať vie svoje záujmy
po krutosť pridobré...
Ho žertve učte, javiť milosrdie:
nech bližný - najmä vlast' mu u dvier nežobre!*

*S úžasom vidím: tu-tam mlad'
sa stáva posupnou,
Čo? detva jari - kto to kedy čul? -
tá by sa mala svetla-tepla báť,
sa v zime tešiť, laskať s tmou...?
Preds' i ten mladý úľ
hned' v slnci zhrá, by zhmyrel kvietím lúk;
ľnú k lampe i tie - efemery:
len mládež bočila by jasných od náuk,
od pravdy v bludu smer...?
Hach, vatrite, že nevylezie z diery,
až i v nej odkape, kto raz je - netopier!*

*A voniam: razí hniloba.
Jak tiahne vetra prúd,
ráz tančí kohútkom si na dome -
Česť úbeľu sa leskom podobá;
však nechťom leda zarypnúť,
máš hlinu... Svedomie
zaspalo: zmyslov úzda, rukováť;
i bez kocúra kvária myši...
Vatrite, vypáliť, kde aký puká vred
hoc z tela priateľ'a,
kde sadá sneť, sa i tá voda kýši;
mak rakoviny hoc nech vytlie docela!*

*Viem, keď sa stavia budova,
je mnoho neriadu;
kvas, úlomky sú jaksí povinné...
Však aby stá hrad stála, hotová:
štroch za základ jej nekladú,
lež kvádre jedine;
za kostru priberú kov prieční, skob,
pod poval skamenelé trámy,
nie, v nichž už tiká červ...
Preds' nestavia sa hrob,*

*lež dom, by život dlel
v ňom večne... Vatrite a svieťte plamy:
až k dnu nech dovidí - ctný, múdry staviteľ...*

*Aj doba stihla velíká
nás, čo tak malí sme.
No namiesto, by k nej sme vzrastali,
ju dohonili, ako uniká:
až truštíme sa vo prizme
na vidna križaly...
Nemohutnieme - krpatieme skôr,
zabudnúc: v celku vzrast, duch, sila -
Tej farby a či tej sok, ejha, za obra,
vzniesť stavbu vozvysok...
Vatrite, zvariť, čo prv rozštvrtila:
oč? Jánošíkov var' kto zdedil - opasok...?*

*.....
I sádzte pilne svobodné
pomysly na oheň,
s živitou citov!... Valné plamene*

*nech roznesú stá v letku pochodne
jas šľachty, osvetový deň -
Prebrdli Červené
sme more - krvi, zhynul faraon;
nuž, v pochod z púšte v zasľúbenú
zem, ako Sinaj chce! - v prach s modlou
zlata!... On,
Boh, prezrel v úsvite
k nám, pohrozil - I jeho zaveleniu
poslušní, k očiste, hoc je deň, vatrite!...
(Mladé Slovensko)*

+ + +

Obráťme sa na záver k tým, ktorých poslaním je starať sa o zdravie DUCHA NÁRODA - čo medzi iným znamená: starať sa o to, aby sa vedomie tohto národa prekvásilo odkazom jeho veľkého prorockého ducha - Pavla Országha Hviezdoslava.

K tým, ktorých náš ľud tak štedre krmí...

*Vý, ichž náš ľud tak štedre krmí
až špíkov svojich potravou,
že objemní ste, pevní, strmí:*

*nože sa zamýšľajte i vy
nad jeho sudbou mrchavou,
jej prichyťte sa do nápravy;
hej, aby bol tiež nielen živý,
lež zdravý telom, duchom zdravý,
navzájom buďte starostliví,
sa srdca doradiac i hlavy...
Veď netučí vás za bravov!?*

*.....
Nech nevybúši vo výčitky:
Och, beda pri vás bedači,
na vaše odkázanej zbytky.
Vám srdce do žalúdka padlo,
na iskru citu nestačí,
jak požiarom by vzbĺklo lásky? -
Zisk cieľom, vidinou vám sadlo -
Viešť ľud? Vzniesť k cti?... Čo za otázky?
Dost' hovädu, by ťahať vládlo!...
Tak s ním vy len tie znáte zväzky,
čo ovce a ich strihači...*

*jak decko ho vziať, učiť, cvičiť, v život nový
v ňom vzbudiť, rozviť šľachtu túh,
zlých náklonností
už semä zdušiť však v ňom:*

*rýdzi, zdravý, prostý
by rástol, skvital, rodil vo štepnicí sveta;
a ako prešiel školu počiatkov čo dieťa,
v cvik učňovský sa dostal chasníkom a junom,
i vtedy byť mu druhom, radcom, opekúnom,
do plnoletia nevzdať sa ho zo zreteľa:
smer života mu raziť, istý svojho cieľa,
za príklad upúšťajúc letkom šíp vše z kuše;
vo vlnobití jeho rozvášnenej duše
mu vôľu zvärať kotvou, ktorá ponorená
len - a už more hriechu kajúcnikom stená;
jak mluno k tvorivému poháňať ho činu,
že výkladom sa jara, leta porozvinú
vlôh jeho hrivny; i kuť na ráze mu pritom,
až do hrmavíc kladív vylešteným štítom
brál rodných zblýska tobôž,*

*nepoznajúc bázne,
nie plazivosti, nástrah... Tak prez všetky kázne
a náuky s ním stupne prejdúc, po hotových
i pokonaných šťastne dielach Herkulových
blankytný otvoriť mu obzor vo slobodu,
ho k stolu dobrôt, k svetla doprevadiť hodu;
čo veky odňali mu, či sám uspel stratiť,
tie všetky hodnoty mu vydobyť a vrátiť:
až majiteľ zas, boháč, hrdý, povedomý
nezvratne zastane si slnnom na priedomí
a svetu pozrie v oči s jasnou božou tvárou...*

*...Hej, Pavlov, Komenských sem,
a nie pesničkárov! -
(Ja s plnou dušou
vrátil som sa v rodné strany...)*

Hej, Pavlov - majúť na mysli svätého Pavla, - Komenských nám treba! - volal Pavol Országh Hviezdoslav pred 116 rokmi - a nie pesničkárov... Dnes by sme mohli povedať: Veľduchov nám treba, nie zabávačov...

Nemáme takých veľduchov? - Svojho času Jozef Tóth ako duchovnú metú postavil pred nás nádherné trojvršie - Trio Pavlov: Svätý Pavol, Pavol Országh Hviezdoslav a Pavol Strauss...

Nemáme veľduchov? Nie je skôr pravda, že sme na historickom prelome čias, otrocky sa držiacej tej "d'asmi hladko narovnanej cesty" - zabudli na Hviezdoslavovu výstrahu:

*Sám Sládkovič raz zalkal tlumenými vzdychy
- jak bol veľký genij, tak i skromný, tichý -
on sám tak: Slovenský,
ach, poet slávy nemá...
A prečo?*

*Preto: bo vy skala hluchó-nemá,
bez srdca, iskry ducha! - Jalové ste hrudy,
z nichž Orfej sám či Lumír bylky nevytlúdi!
Čeliadka bezumná, len vystrojené lalky,
i samomodly k tomu, fetišské kės' špalky,
a hliveč-živorač hoc, predsa veličiny!...
Jak by tam hodváb mysle našiel akú cenu,
hoc mana z neba v horič neprekysla blenu?*

*Vám vzdajší chlieb všetkým;
všetko iné plevy -
I teraz heros pravý v práci - v prúdoch Nevy
až sinea zhlíada sa tieň veľký, trepotavý:
Tak vysoko nám zdvihol, drží prápor Slávy,
tak vysoko! - A vy čo? Nechže si tam trima;
až ustane, ho zloží... Iste, pred očima
vám sklesne s ním, ó, troska!...*

*Pite, tedy, jedzte:
v tom vaša snaha celá, rozkoš - Ale vedzte:
"nie samým chlebom,..."
prikaz ešte vždycky platí,
a beda národu, čo onen zápal zlatý
zotiera z neba svojho v ľahkomysle vznete!
(Ponos)*

*Pripravil
JULO RYBÁK*

Otec Columba Andrew Stewart, OSB (nar. 1957) je americký profesor teológie, výskumník v oblasti rukopisov a riaditeľ Hill Museum & Manuscript Library v Collegeville v Minnesote. Zameriava sa na mníšstvo v západnej a východnej ranej kresťanskej tradícii, publikoval monografie o sv. Jánovi Kassianovi či modlitbe a komunite v benediktínskej tradícii. V posledných rokoch sa so svojím tímom venuje mikrofilmovaniu a digitalizácii rukopisov na Blízkom východe, vrátane kresťanských rukopisov v arabčine. Je priamym svedkom dôsledkov prenasledovania kresťanstva v tejto oblasti.

- Na prvý pohľad zaujme vaše rehoľné meno Columba (lat. holubica, pripisuje sa mu totožnosť so slovenským menom Koloman, pravdepodobne maď. alebo turk. pôvodu). S obdobným menom sa stretávame aj v našich dejinách pri uhorskom kráľovi Kolomanovi vládnucim v 11. storočí. Čo vás priviedlo práve k tomuto nezvyčajnému menu?

COLUMBA STEWART: - Priviedol ma k nemu írsky mních svätý Columba, zakladateľ írsko-škótskych misií v 6. storočí. Bol veľkým milovníkom kníh. Známy sa stal aj vďaka nasledovnej udalosti. Vkradol sa do kláštornej knižnice, aby urobil kópiu nádherného žaltára. Keď ho prichytili, súd vyniesol rozsudok, že ako každej krave patrí jej teľa, tak aj každej knihe prináleží jej kópia. Tu môžeme vidieť pôvod copyrightu.

- Ste benediktínskym mníchom zo Spojených štátov amerických. Benediktínsky rád je zakladateľom európskej mníšskej tradície, no USA je považované za štát stojaci na protestantských a liberálnych základoch. Nie je to protiklad?

COLUMBA STEWART: - V skutočnosti je Katolícka cirkev najväčšou samostatnou náboženskou komunitou v USA. Práve oficiálna odluka cirkvi od štátu umožnila Katolíckej cirkvi v USA rozkvet. Benediktíni prišli do USA z Bavorska v 40. rokoch 19. storočia, v Minnesote sa usídlili roku 1856. V súčasnosti pôsobi v USA asi 20 benediktínskych kláštorov. Naša komunita (Saint John's Abbey, Collegeville, Minnesota, pozn. red.) je so 125 mníchmi jednou z najväčších. Prevádzkujeme strednú školu a univerzitu, nakladateľstvo, ekumenický inštitút a samozrejme, knižnicu rukopisov.

- Ste odborníkom na benediktínsku spiritualitu a východné kresťanstvo zároveň. Sú to dve navzájom prepojené tradície... V čom môže západné kresťanstvo čerpať zo skúsenosti Východu?

COLUMBA STEWART: - Západné mníšstvo je hlboko zakorenené vo východnej tradícii. Svätý Benedikt odkazoval na svätého Bazila, poznal rané kresťanské tradície v Egypte. Až neskôr sa duchovná

Kresťanstvo na Blízkom východe čelí úplnému zániku

Rozhovor s profesorom o. Columbom Stewartom, OSB

tradícia väčšmi rozrôznila. Potrebujeme odhaliť viac mystických dimenzií východnej tradície na vyváženie vysoko racionálneho prístupu Západu po období scholastiky.

- Môžete nám v krátkosti popísať význam kresťanských komunít na Blízkom východe?

COLUMBA STEWART: - Predovšetkým boli prvými kresťanmi! Práve táto aramejsko-sýrska tradícia zachovala nehelenistickú formu kresťanstva, ktorá je dôležitá pre pochopenie semitských koreňov kresťanstva.

Za zmienku stojí arabská kresťanská tradícia, ktorá existovala už pomerne skoro. V ranej byzantskej epoche boli medzi "arabské kmene" v Palestíne vysielané misie a samozrejme, existovali významné kresťanské centrá v Perzskom zálive. Po vzostupe islamu si vo svojom literárnom jazyku osvojili kresťanský spôsob vyjadrovania, jednak na pastoračné účely medzi kmeňmi rozprávajúcimi arabským jazykom, jednak kvôli debatám s islamskými učencami.

- Manuskript na rozdiel od elektronických médií a knihtače zachováva okrem obsahu diela jedinečnú, osobnú hodnotu. V čom podľa vás spočíva výnimočnosť rukopisov?

COLUMBA STEWART: - Rukopisy sú vzácnymi nositeľmi dávneho myslenia. Práve o ne sa opiera náš prístup k starobylým kultúram, vrátane našej vlastnej. Na Západe sú manuskripty uschované v knižniciach a múzeách, v iných častiach sveta sa však niekedy ešte stále používajú (napr. v Etiópii) alebo sú v miestnych knižniciach vystavené poškodeniu či krádeži. A samozrejme, na Blízkom východe sa nachádzajú vo vojnových zónach. Obchoduje sa s nimi i na čiernom trhu.

Uchovávanie rukopisov zaslúžila naša komunita veľkú časť svojej činnosti. Najväčším úspechom bola azda archivácia rukopisov v Etiópii na mikrofilmy v 70. a 80. rokoch, na tej som sa však ešte nepodieľal. Momentálne pracujeme v Sýrii a Iraku - tam boli už mnohé z rukopisov, ktoré sme stihli digitalizovať, medzičasom zničené. Naše digitálne kolekcie používa mnoho záujemcov, od apríla spúšťame novú webovú stránku, ktorá zadarmo sprístupní rukopisy registrovaným používateľom (registrácia je bezplatná). Dostávame početnú a priaznivú spätnú väzbu, ale samozrejme, chceli by sme ešte viac používateľov!

- Ktoré krajiny ste navštívili v súvislosti s vašim výskumom?

COLUMBA STEWART: - Menovať ich zoznam by si vyžadovalo viac priestoru. Uchovávali sme manuskripty na mikrofilmy v Rakúsku, Nemecku, Španielsku, Portugalsku, Anglicku, Švajčiarsku, Švédsku a na Malte, digitalizovali sme dokumenty aj v Rumunsku, na Ukrajine či v Maďarsku. Avšak európske inštitúcie už našu pomoc nepotrebujú, odkedy dostávajú na digitalizáciu dotácie od svojich vlád alebo od EÚ. Zameriavame sa preto na oblasti, ktoré tieto možnosti nemajú.

- Ako vyzeral váš výskum v Sýrii a v Iraku pred rozpútaním vojnového konfliktu a teraz?

COLUMBA STEWART: - Približne

raz do roka som navštevoval Aleppo a Damašek, niekoľkokrát som z Bejrútu jazdil do Turecka cez Sýriu. Mojou častou zastávkou bol Homs. Bola to pokojná a priateľská krajina, bohatá na historické pamätníky každej epochy. Aleppo bolo jedným z mojich najobľúbenejších miest, živé a kozmopolitné, s prosperujúcimi kresťanskými komunitami.

Situácia sa však zmenila. K prenasledovaniu kresťanov dochádza iba tých v oblastiach Sýrie, ktoré sú kontrolované ISIS. Tam je pre kresťanov život nemožný. V Iraku nastali ťažkosti po páde Sadámovho režimu, keď prišli k moci šiitskí islamisti, a práve oni zradikalizovali sunnitov. Kresťania sa nachádzali medzi dvoma mlynskými kameňmi a mnohí našli útočisko na kurdskom severe. Keď roku 2014 padol Mosul, stratili viac-menej bezpečné teritórium a mnohé starobylé kresťanské dediny zostali opustené a kláštory zničené. V Mosule sa zo sýrskej ortodoxnej katedrály stala mešita, dominikánsky priorát sa premenil na väznicu ISIS a mnoho ďalších prípadov... Dvaja biskupi z Aleppa, metropoliti Sýrskej pravoslávnej a Gréckej pravoslávnej cirkvi, boli v apríli 2013 unesení počas návratu z Turecka. Predpokladá sa, že obaja sú mŕtvi.

- *Myslíte, že sa táto tragická situácia môže vyriešiť?*

COLUMBA STEWART: - Nateraz nie. Kým sa nenájde riešenie ešte hlbšie siahajúceho etnického a náboženského napätia.

- *Považujete kresťanov na Blízkom východe za najprenasledovanejšiu skupinu ľudstva na zemi?*

COLUMBA STEWART: - Neviem prenasledovanie klasifikovať slovíčkom "viac" či "menej". Na rôznych miestach sveta je prenasledovaných mnoho kresťanov, moslimov, buddhistov a ďalších v závislosti od lokálneho kontextu. Nepochybne je to však kritický moment pre kresťanstvo na Blízkom východe, ktoré čelí úplnému zániku okrem oblastí Egypta a Libanonu.

- *Venovali ste sa štúdiu svätého Jána Kassiana, známeho učením o cnostiach a znalosťami východnej mníšskej tradície. Roku 1999 ste o ňom vydali monografiu, rok predtým zas publikáciu o komunite a modlitbe u benediktínov...*

COLUMBA STEWART: - Svätý Ján Kassian je mostom medzi mníšskou tradíciou Východu a Západu. Latinskému mníšstvu dal základy i v tom, čo sa naučil od Evagria a ďalších východných mníchov. Je tiež veľmi hlbokým a svojským duchovným autorom. Bol prvý, kto analyzoval ľútosť a slzy ako duchovný fenomén. Písal o neustálej modlitbe.

Denne praktikujem s komunitou liturgickú a mimo nej osobnú modlitbu. Modlitba je pre človeka ako dýchanie. Musíme sa však naučiť, ako toto dýchanie uskutočňovať...

Zhovárala sa
KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Na snímke vľavo hore:
Otec Columba Stewart

Na snímke dole:
Chlapci v etiópskom meste Yeha
sa hrajú s manuskriptom

Jozef Repko:

Prebúdzenie obra

Spolok svätého Vojtecha
2015 Trnava

Koncom minulého roka sa na knižnom trhu objavil román o živote a pôsobení biskupa Štefana Moysesu, popredného predstaviteľa slovenského a chorvátskeho národného hnutia, banskobystrického biskupa, zakladateľa a prvého predsedu Matice slovenskej. Každý, kto má úprimne rád svoju vlasť a uznáva známy výrok básnika Jána Kollára „Slávme slávne slávu Slávov slávnych", pociťuje hrejivý pocit zadosťučinenia, že sa našiel spisovateľ, ktorý si dal námahu zosbierať informácie z archívov a dobovej tlače o veľkom mužovi našej histórie a vytvoril svoju predstavu o ňom formou pútavého príbehu pre povzbudenie a radosť každého slovenského patriota. Veď si len predstavme danú situáciu, v ktorej biskup Štefan Moyses žil, pracoval a pôsobil, čo si zobral za cieľ svojho života pre svoj utláčaný a gniavený národ, z ktorého vzišiel a ktorému chcel slúžiť ako najlepšie vedel a chcel, samozrejme, popri hlavnej, dušepastierskej práci vysokého cirkevného predstaviteľa Katolíckej cirkvi v banskobystrickej diecéze.

Bol to čas nesmierného sklamania i nádejí vtedajšej spoločnosti, rozdelenej do niekoľkých proti sebe stojacich prúdov - maďarských revolucionárov, na čele s L. Košútom, ktorí za každú cenu chceli z viacnárrodného Uhorska vytvoriť jednoliaty maďarský štát s jednotným maďarským jazykom na úkor ostatných národností. Tento prúd bol porazený cisárskymi rakúsko-chorvátskymi jednotkami na čele s chorvátskym bánom Josipom Jelačićom (i za účasti slovenských dobrovoľníkov na čele so Štúrom, Hurbanom a Hodžom). Najväčšiu porážku maďarskí revolucionári utrpeli v bitke pri Világoši zo strany ruských cárskych vojsk, ktoré prišli na pomoc Rakúsku na pozvanie rakúskeho cisára Ferdinanda. Mladý cisár František Jozef I., ktorý nastúpil na trón na konci r. 1848, sa ocitol v situácii neskúseného politika, zaviedol tvrdý policajný (Bachov) režim a myslel len na záchranu svojho habsburského rodu a monarchie. Len v zanedbateľnej miere splnil sľuby dané spojencom v bojoch proti maďarským revolucionárom. Týkalo sa to aj sľubov Slovákom na slobodnejší život v monarchii. Pod tlakom hroziacej vojny zo strany Pruska dal prednosť dohode sa s porazenými Maďarmi. Ako vieme, r. 1867 skončili rokovania o tzv. rakúsko-uhorskom vyrovnaní, na úkor národností slovanského pôvodu v monarchii, teda aj Slovákov, najmä z obavy pred strašiakom panslavizmu.

Biskup Dr. Štefan Moyses, ktorý spolu s krajanom z Horného Uhorska Jurajom Haulikom, neskorším arcibiskupom v Záhrebe, sa už dlhší čas pred revolúciou začal angažovať v Chorvátsku. Po ukončení štúdií sa Dr. Moyses plne uplatnil v Záhrebe na akademickej pôde ako profesor Kráľovskej akadémie a neskôr ako kanonik Záhrebskej kapituly. Skoro súčasne a v styku s mnohými chorvátskymi vlastencami sa angažoval na politickej scéne ako poslanec autonómneho chorvátskeho snemu a dokonca aj ako minister kultúry vo vláde bána J. Jelačića, kde sa pričínal o začlenenie slovenských dobrovoľníkov do boja proti radikálnym maďarským revolucionárom. Bolo známe, že okrem bána J. Jelačića aj mladý panovník mu bol priaznivo naklonený a zdá sa, že i jeho pričinením sa stal r. 1850 banskobystrickým biskupom, a to i napriek protestom maďarských politikov, i výhradám a nechote

samotného primasa kardinala Scitovského. Preto s veľkou ľútosťou odmietol naliehanie Dr. A. Radlinského, aby verejne podporil myšlienku založiť Spolok sv. Vojtecha, aby nedráždil maďarónske zmýšľanie svojho nadriadeného predstaviteľa Cirkvi, i keď to neskôr priznal ako omyl, keď lepšie poznal taktiku cisára voči Slovákom.

S plným nasadením sa Moyses po-

lizmu v Uhorsku, ktorý dávali najavo na každom kroku v styku so svojím okolím, čo prakticky znamenalo neustálu konfrontáciu z dvoch názorových strán spoločenského spektra. Novinárka si pripavila veľa otázok a verila, že jej tento človek s dobráckou tvárou jednoduchého sedliaka objasní. a vysvetlí, prečo ho väčšia časť spoločensvá hornouhorských občanov po-

Román o Moysesovi

dujal presadzovať slovenské národné požiadavky, ktoré považoval za oprávnené. Uvedomil si, že je v kompetencii banskobystrického biskupa, aby podporil slovenské zameranie banskobystrického gymnázia zavedením slovenčiny ako vyučujúceho jazyka na škole. Podporil slovenských a českých profesorov, ktorí boli predtým prepustení a na zárok biskupa Moysesu u cisára znovu prijatí. Rozhodol sa obnoviť časopis Cyrill a Method v kodifikovanej štúrovskej slovenčine a poveril šéfredaktorstvom mladého Michala Chrásťka, svojho osobného tajomníka, ktorý po založení Matice slovenskej sa stal tajomníkom tejto ustanovizne. Avšak najväčším jeho činom bola jeho účasť na čele delegácie vo veci Memoranda vo Viedni na cisárskom dvore a o dva roky neskôr, pri zakladaní Matice slovenskej, v úzkej spolupráci s priateľom Karolom Kuzmánym, evanjelickým superidentom, po ktorej schválení boli obidvaja zvolení za jej najvyšších predstaviteľov - Štefan Moyses za predsedu a Karol Kuzmány za podpredsedu. Spájala ich vzájomná úcta a priateľstvo i napriek konfesijným rozdielom. Jeho veľkým činom bolo zorganizovanie Tisícročných osláv príchodu solúnskych bratov na Veľkú Moravu na pozvanie kniežat a Rastislava, čo vyvolalo mnoho skrytých i otvorených protestov a nevôle na jeho adresu zo strany uhorskej vlády i samotného vedenia Katolíckej cirkve v Ostrihome.

Spisovateľ Jozef Repko zvolil zaujímavý spôsob spracovania tématiky románu o Dr. Š. Moysesovi. Celý jeho životný príbeh prerozprával, spolu so svojím osobným tajomníkom Michalom Chrásťkom, anglickej žurnalistke, slečne Rebecce Gurthovej, ktorá písala o Uhorsku do anglických časopisov a mála veľký záujem i o názory katolíckeho preláta slovenského pôvodu, o ktorom už počula veľa dobrého. Sama bola protestantka. Bývala v kaštieli baróna A. Radvanského, znovu už hlavného bystrického župana (po jeho odvolaní za revolúcie). Tento vysoký štátny úradník a jeho žena barónka Radvanská boli až fanaticky presvedčenými zástancami maďarského naciona-

važuje za otca národa a vládnuca časť za zradcu, pansláva a nepriateľa uhorského štátu. Pri spätnom pohľade na obsah, štruktúru vkladných otázok zo strany žurnalistky vzniká v čitateľovi pocit, že táto mladá dáma dobre „prekukla" politickú realitu v Hornom Uhorsku i „prednosti" tak ospevovanej demokracie v celej Rakúsko-Uhorskej monarchii. Na jednej strane formuluje otázky tak, že i medzi riadkami každý čitateľ dokáže pochopiť ich pravý zmysel. Na druhej strane odpovede vzácneho respondenta i jeho mladého spoločníka presvedčivo zapôsobia na každého nezaujatého človeka, ktorý chce vedieť skutočnú pravdu. Odpovede biskupa Moysesu sú aj pre odborníkov-historikov zaujímavé, pretože sa dotýkajú vzťahov medzi našimi predstaviteľmi tohto porevolučného obdobia, naplneného skepsou a pochybnosťami z nedodržaných sľubov cisára. V odpovediach biskupa Š. Moysesu je obsiahnutá objektívna analýza celej situácie, sebakritická i k vlastnému konaniu, napr. uvedomil si, že bolo chybou na začiatku svojho pôsobenia v Banskej Bystrici orientovať sa na staroslovenčinu, a nie na už kodifikovanú slovenčinu v časopise Cyrill a Method. Tiež ľutoval, že sa viac neangažoval za založenie Spolku sv. Vojtecha, tak veľmi potrebného pre slovenský katolícky ľud.

Celý dialóg s „najväčším rozvracáčom Uhorského kráľovstva" je pochopiteľný pre inteligentnú novinárku, pretože dáva skutočný obraz o pomeroch v tejto „demokratickej" krajine. Pre domáceho čitateľa je rozhovor v mnohom objavný, nový, keďže sa z neho dozvedá od autora také fakty o biskupovi Š. Moysesovi, ktoré sa často nezverejňujú v bežnej publicistike.

V recenzii niet priestoru na detailnejší rozbor uvedených faktov z dialógu, na ktorom je postavený tento životný príbeh o biskupovi Moysesovi.

Autor prózy J. Repko si zvolil pomerne náročný štýl, ktorý nemusí vyhovovať bežnému čitateľovi, členovi SSV, pre ktorého je knižka vydaná ako

podielová. Dielo je rozdelené do šestnástich bezmenných kapitol, ktorým v názve chýba stručné vyjadrenie hlavnej myšlienky, čím knižka stráca na prehľadnosti a v orientácii na jej obsah. Určité problémy môžu nastať aj so štruktúrovaním udalostí a ich zaradením do zaujímavého koncipovaného románu o hlavnom aktérovi, ktorý musí prekonávať rôzne intrigy a urážky zo

strany politickej moci. Vo všetkom vidí službu ubiedenému národu, gniavenému národným útlakom a sociálnou biedou.

Jozef Repko napísaním ďalšieho diela s národnou tematikou sa zaradil do panteónu osobností, ktoré kresia národné povedomie, najmä u mladšej generácie. Jeho nový román „Prebúdzenie obra", venovaný matičnému obrodeniu, je rozšírením pohľadu na situáciu tesne pred najsmutnejšou kapitolou slovenských dejín, keď po rakúsko-uhorskom (vlastne maďarskom) vyrovnaní r. 1867 nastal sústredený tlak prepiať maďarských nacionalistických síl, aby sa vytvoril jeden maďarský národ a jeden maďarský štátny jazyk v Uhorsku. Pod rúškom vlastenectva sa tieto sily snažili o likvidáciu najzákladnejšieho práva, akým je vlastný materinský jazyk slovenského národa a jeho kultúra.

Jozef Repko už predtým napísal životopisný román „Skromná hrivna" (2012) o dr. Andrejovi Radlinskom zakladateľovi Spolku sv. Vojtecha, v ktorom analyzoval matičné obdobie, že predstavuje určité vzopätie síl ducha národa. pred nasledujúcou maďarizáciou na konci 19. a začiatku 20. storočia., keď nastal totálny útok proti všetkým doslova vydrťtým výdobytkom slovenského národa (Matica slovenská, tri slovenské gymnáziá, miléniové oslavy príchodu našich vierozvestov, schválenie ich sviatku na 5. júl po dohode s Vatikánom pre všetky diecézy v Hornom Uhorsku).

Biskup Dr. Š. Moyses zomrel (1869), po devätnásťročnom biskupskom pôsobení v banskobystrickej diecéze. Zanechal svojim šľachetným životom odkaz budúcim generáciám, aby boli jednotné, aby sa držali viery v Boha ako najvyššej hodnoty a zmyslu ľudskej existencie a aby pracovali pre národ.

Knihu Petra Repku odporúčam prečítať každému. Dielo bolo vydané po smrti autora, ktorý zomrel r. 2012 pred jeho vydaním a už nemohol zasiahnuť do jej ďalšieho osudu. Knižka by mohla obsahovať aj viac informácií o živote Jozefa Repku a jeho tvorbe.

PAVOL KALINAY

Kresba: Andrej Mišanek

XVIII.

17. júla 1918 v Jekaterinburgu bolševici zversky zavraždili cára Mikuláša II. s rodinou, čím dokonali rituálnu vraždu monarchov podľa slobodomurárskych tradícií. Zaujímavé je, že keď po vražde cára 25. júla došla Jekaterinburg armáda admirála Kolčaka, už 30. júla sa začalo vyšetrovanie tohto zločinu pod vedením právnika N. Sokolova. Vtedy bol v miestnosti, kde došlo k vražde, objavený nemecký nápis: "Belsatzar ward aber in selbiger Nacht; Von seinen Knechten umgebracht!" ("Belšazar bol tej noci zabitý svojimi poddanými!") Je to posledný verš z Heineho poémy Belšazar. Na južnej strane steny v nižnej časti miestnosti našiel vyšetrovateľ Sergejev zvláštny kabalistický znak, ktorý ešte zdôrazňoval rituálno-mystickú ideu vraždy. V tej dobe to vyšetrovanie nevedelo nijako vysvetliť.

Niektorí vysvetľujú príčinu rozstriedania cárskej rodiny tým, že ešte v januári 1917 prišiel do Petrohradu lord Milner, vrchný dozorca londýnskej veľkolóže, politik a bankár. Podľa slov britského ministra zahraničných vecí, slobodomurára A. Balfoura, "monarchom sa zriedka dávajú vážnejšie upozornenia, než tie, ktoré dal Milner cárovi." No Mikuláš II., ktorý sám svojho času prináležal k martinistom - jednej z vetiev slobodomurárstva, ktorá bola skoncentrovaná na mystických a ezoterických cestách rozvoja človeka - sa nepodriadil potrebám hlavného dozorca. A "bratstvo" vraj vzdorovitost' neodpúšťa. Objednalo si u bolševikov vyhladenie cárskej rodiny. To je dokázateľný fakt. Mikuláš II. prosil dočasnú vládu, aby ho s rodinou prepravila do Anglicka, krajiny, kde bola na kráľovskom dvore vychovávaná jeho manželka. Ved' práve kvôli upevneniu vzťahov s Ruskom bola vydatá za ruského cára. No kráľ Juraj V. navrhol s akciou počkať, oddôvodňujúc to "nespokojnosťou národa". Aj Francúzsko, ktoré Mikuláš II. zachránil, odmietlo prijať cára a jeho rodinu. Svetové slobodomurárstvo teda vynieslo nad ruským panovníkom rozsudok smrti.

Roku 1918 uzavreli bolševici s Nemeckom separátny brest-litovský mier. To všetko sa udialo pre víťazstvo revolúcie a založenie nového slobodomurárskeho štátu. Avšak na juhu Ruska a na Sibíri sa zdvihol odpor voči bolševizmu, ktorý zachvátil veľké územia. V tej dobe sa mnohí lídri sociálnych demokratov, bolševikov i menševikov, objavili na okrajoch bývalého ruského impéria, aby tam založili revolučné komitety, šírili propagandu a organizovali front proti bieluemu hnutiu a národné oslobodzovaciemu hnutiu iných národov na území Ruska. Čo je najzaujímavejšie, týmto pánom bola úplne ľahostajná nezávislosť nových národných štátov. Ich hlavným cieľom bolo víťazstvo socializmu na celom svete a spojenectvo s bolševickým Ruskom, aby sa revolúcia šírila i do druhých krajín, teda aby sa internacionalizovala.

V tých časoch sa na teritóriu

Ruska objavilo mnoho nových nezávislých štátov i tam, kde etnickú väčšinu tvorili Rusi. Ľudia prosto nemohli prijať rozširujúci sa bolševický teror. Napr. 26. mája 1918 sa na juhu Kaukazu objavili tri nové štáty - Gruzínsko, Arménsko a Azerbajdžan. Budúci vodca Gruzínska Noe Žordanija sa na zasadaní Národnej rady vyjadril nasledovne: "Spoluobčania! V tento deň ste sa stali svedkami historického i tragického aktu zároveň. V tejto sále ukončil svoju existenciu jeden štát (Zakaukazská konfederácia 22.4.-26.5.1918), a zároveň sa tu zakladajú princípy nového

MERAB SURGULADZE

Revolúcia – alebo?

štátu (Gruzínska demokratická republika)... Ak niekedy bude tomu prvému určené znovu povstať, musíme si byť istí, že medzi nimi bude vždy historická návznosť, na základe ktorej sa obnoví štátny zväz zanikajúci pred našimi očami. Ten štát sa bude nazývať Kaukazský konfederatívny zväz." Mal pravdu! Taká federácia sa objavila v rámci ZSSR v rokoch 1922-1937. Nazývala sa Zakaukazská socialistická federatívna sovietska republika (Zakaukazská federácia, ZSFSR) - federácia Azerbajdžanskej SSR, Arménskej SSR a Gruzínskej SSR.

Prečo Žordanija tak žiadal nad rozpadom Zakaukazskej federácie a roztržkou s revolučným Ruskom? Prečo označil deň vzniku samostatného gruzínskeho štátu za tragický? Pretože pre gruzínskych sociálnych demokratov menševikov (medzi ktorých patrili i členovia lôže Najvyšší soviets Ruska a členovia dočasnej Kerenského vlády zároveň - Gegečkori, Čcheidze, Čchenkeli...) bolo nezávislé Gruzínsko len prázdny pojem. Ich srdcia bili stále pre ruských revolucionárov. Princípy slobodomurárstva boli pre nich nad akékoľvek iné hodnoty!

25. marca 1917 vyhlásila gruzínska pravoslávna cirkev svoju autokefálnosť. Prvým patriarchom-katolikosom sa stal Kyrion II. (občianskym menom G. J. Sadzaglišvili), ktorý bol i významným spoločenským dejateľom. 10. júla 1918 ho našli zavraždeného vo svojej celi v kláštore sv. Antona. Vedľa neho sa váľal revolver so zatvorenou poistkou. Rozširovali sa chýry, že spáchal samovraždu, čomu však nezodpovedal stav revolvera. Za krátky čas zabili zástupcov a spolubojovníkov Kyriona, mnícha Miriani a kutaiského biskupa Antona (Geogradze). Vražda patriarchu-katolikosa Kyriona zostáva dodnes záhadou.

Za ruského patriarchu bol roku 1917 vybraný Tichon. Krátko po revolúcii bolševici zabili otca J. Kočurova, spolupracovníka patriarchu Tichona. Pat-

riarcha veľmi ťažko prežíval túto prvú mučenícku smrť. Koncom januára 1918 bol v Kyjeve zastrelený metropolita Vladimír, čestný dekan chrámu. V Petrohrade sa začali priame útoky na Alexandro-nevskú lavru a následne masové represie voči duchovným osobám a cirkvi. 7. apríla 1925 na sviatok Zvestovania Panny Márie patriarcha Tichon umrel vo veku 60 rokov - podľa oficiálnych údajov na zlyhanie srdca, hoci existuje verzia o jeho vražde spolupracovníkmi bolševického GPU (politické vedenie pri NKVD ZSSR - orgán bezpečnosti). Červená slobodomurárska

revolúcia zúčtovala s jedným zo svojich hlavných nepriateľov - s cirkvou.

V rokoch 1918-1921, keď bola gruzínska armáda nútená viesť vojnu s vojskami sovietskeho Ruska a keď biela ruská armáda taktiež s premenlivým úspechom pokračovala s vojenskými operáciami proti červeným hordám, sa začínajú diať pomerne zvláštne udalosti. Už roku 1919 anglickí politici na čele s L. Georgom prišli na to, že na udržanie obchodných vzťahov bude lepšie uzavrieť dohodu so sovietskou vládou, než podporovať občiansku vojnu v Rusku(!). V tej dobe gruzínski re-

volucionári podobne ako N. Čcheidze v Paríži prehlásili: "Gruzínsko nebude nikdy bojovať so sovietskym Ruskom..., sme proti tomu, aby vonkajšie sily bránili rozvoju sovietskej republiky." Sám Gegečkori sa musel ospravedlniť na Rade pracujúcich a vojenských poslancov (Sovdepo) v Tbilisi, že ešte roku 1918 bol za "dvojzmyselnú a súhlasnú politiku vo vzťahu k bielej dobrovoľníckej armáde." Hovoril, že "vláda bola nepriateľom sovietskeho Ruska kvôli archaickému typu sovietskej vlády, ale teraz sa ukázalo, že sovietska vláda prešla evolúciou, a preto je možné urovnať jednotný front." Líder Gruzín-

Gruzínsky patriarcha-katolikos Kyrion II., prvý patriarcha obnovenej gruzínskej autokefálnej pravoslávnej cirkvi, zavraždený bolševikmi roku 1918. Bol kanonizovaný roku 2002.

ska N. Žordania na spoločnom zasadnutí socialistických organizácií prehlásil: "Sociálno-demokratická strana Gruzínska nie je národnou, ale teritoriálnou stranou podporujúcou nezávislosť Gruzínska." V tom čase boli mnohí boľševickí komisári utekajúci zo Severného Kaukazu v Tbilisi úplne slobodní a spolupracovali so Sovdepom zosobujúc ho literatúrou a peniazmi. Základnou úlohou boľševikov roku 1919 bolo využiť nehody medzi Gruzínskom a Bielou armádou kvôli sporným teritóriám na čiernomorskom pobreží, aby Gruzínsko udrelo na armádu Denikina, čím by ho prinútili bojovať na dvoch frontoch. Tak sa v apríli a máji roku 1919 v Baku, v centre ruského boľševizmu, konala robotnícka konferencia. Na výzvu tbiliského Sovdepa na ozbrojený boj s bielymi armádami na juhu Ruska konferencia odpovedala horlivým súhlasom a návrhom okamžitého zvolania všetkých Sovdepov Zakaukazska a Tbilisi. A. I. Denikin vo svojej knihe Eseje o ruskej smute píše: "chronický stav ozbrojenej neutrality prerušovanej vzplnutiami lokálnej vojny na čiernomorskom pobreží, ktorá rovnako oslabovala i nás, pomáhal triumfu tretej strany - moskovskej vlády."

Čím sa v tej dobe zaoberalo britské vojenské komando? Jeho predstavitelia na juhu Ruska pomáhali armáde dobrovoľníkov a predstavitelia britského velenia morálne podporovali Gruzínsko. Pri nedorozumeniach medzi veliteľmi armády dobrovoľníkov a gruzínskou vládou sa obe strany obracali na britské velenie, pre ktoré bola podobná pozícia veľmi výhodná. Situácia vyhovovala i gruzínskym menševikom. Neviedli alebo nechceli vidieť smrteľnú hrozbu, ktorá sa valila na Gruzínsko. Takmer celú gruzínsku vládu tvorili sociálni demokrati. Podobný stav, kde väčšina zástupcov prináležala k vládnucej strane, bol v tom čase iba v sovietskom Rusku.

XIX.

Veľmi pozoruhodne si v tej dobe počínalo britské velenie. 12-15. januára 1920 predstaviteľ britskej vlády generál Case oznámil, že potvrdzuje novinové správy o ukončení spojeneckej blokády sovietskeho Ruska. Ukončenie blokády bolo vyvolané potrebou ruských surovín v Európe, ktoré by sa dali vymeniť za tovary a poľnohospodárske nástroje pre ruské obyvateľstvo. Kvôli tomu bude do sovietskeho Ruska vyslaná ekonomická misia. Po evakuácii Novoruska a preprave ozbrojených síl z juhu Ruska na Krym sa jasne určuje aj pozícia vlády Veľkej Británie. Ruské velenie dostalo ultimátum nevstupovať na teritórium severne od Prekopskej šije, teda ukončiť vojnu s boľševikmi. Neskôr sa obnovili rokovania o zvolaní medzinárodnej konferencie s účasťou sovietskej vlády. Napokon britská vláda odvolala svo-

jich vojenských predstaviteľov z Krymu a oficiálne potvrdila, že ukončuje akúkoľvek pomoc ozbrojeným silám južného Ruska v ich boji s boľševikmi, čím rozviazala ruky červeným sadistom. Veľká Británia oficiálne súhlasila s nezákonnou sovietskou vládou. Lodnýnska veľkolóža jasala - cesta ku krvavému slobodomurárskemu experimentu na obrovskom území bola voľná.

Angličania sa tiež neustále vyhýbali svojimi kreditmi a kapitálom hospodárskej obnovy Gruzínskej republiky. V gruzínskej verejnosti nechala anglická ekonomická politika dojem, akoby "Angličania chceli pred sebou zraziť Gruzínsko na kolená..."

Vláda Žordaniu nemala prívržencov v stranách menšiny - u sociálnych federalistov, národných demokratov a sociálnych revolucionárov. Predstavitelia týchto strán prosto nemohli porozumieť politike vládnej strany. Nerozumeli jej ani predstavitelia šľachty, veď práve za pomoci jej kapitála bol ešte v roku 1917 sformovaný Národný komitét, ktorý bol následne ovládnutý menševikmi. Nerozumeli jej ani mnohí významní vojenská predstavitelia bojujúci počas vojny v ruskej cárskej armáde - Kvinitadze, Mazniašvili, Gedevanišvili, Eristavi, Odišelidze, Apchadzi a ďalší. Nerozumel jej ani gruzínsky národ, ktorý dal vo voľbách svoj hlas strane, čo bola nepriateľom osvietenca a spoločenského činiteľa I. Čavčavadzeho, všetkého národného a čisto gruzínskeho.

V tej dobe mnohí ruskí i gruzínski generáli rozumeli, že bez zjednotenia proti "červenej revolučnej hydre" nemožno dosiahnuť víťazstvo. Už 4. apríla 1919 náčelník rozvedky gruzínskej armády generál Gedevanišvili píše veliteľovi dobrovoľníckej armády Denikinovi: "Na to, aby som mohol spolu s Vami bojovať proti spoločnému nepriateľovi - boľševikom a na urovanie nezhôd medzi Ruskom a Gruzínskom, potrebujem Váš okamžitý súhlas s touto otázkou. Váš súhlas mi dá možnosť zabezpečiť Váš tyl tak, ako si budete želať a uistí náš národ o Vašom priateľskom vzťahu voči nemu." No doslova o niekoľko dní prichádza do rúk dobrovoľníckej armády výzva "menševických pretoriánov" od "Štábu národnej gardy". Jej veliteľ Džugeli písal súdruhovi zo Soči nasledovné: "... Cieľom zradného nepriateľa je vybiť z našich rúk hrdinskú červenú zástavu, ustanoviť despotizmus, víťazstvo temných síl a potlačiť slobodou a demokraciou... Zjednotení a tesne zomknutí okolo červeného práporu sa zbraňou v ruke budeme na smrť zápasit' so silami reakcie, útočiacimi na revolučné Gruzínsko. Preč s čiernou reakciou! Nech žije revolučná demokracia! Nech žije socializmus!" Možno si predstaviť, že táto výzva nebola napísaná v

Štábe gruzínskej národnej gardy, ale že ju písal samotný súdruh Lenin v Moskve! Po ozbrojených konfliktoch v oblasti Soči a rieky Bzyb sa v Tbilisi z iniciatívy generála Gedevanišviliho úprimne sa snažiaceho o prímerie s dobrovoľníckou armádou, konali anglicko-gruzínske rokovania, z ktorých však nevzišli nijaké výsledky. To všetko nahrávalo boľševikom, ktorí tak mohli prejsť do útoku. Už 2. januára 1920 sa obrátili na gruzínsku a azerbajdžanskú vládu s návrhom na vojenský zväz proti Denikinovi. Nedostali pozitívnu odpoveď o to viac, že Gruzínsko a Azerbajdžan boli 11. februára 1920 de facto uznané dobrovoľníckou armádou. Prešli do útoku na všetkých frontoch vďaka tomu, že 2. apríla 1920 anglická vláda vo svojej oficiálnej nóte oznámila ukončenie pomoci dobrovoľníckej armáde. V ten istý deň generál Denikin píše generálovi Dragomirovovi o výzve vojenskej rady na voľbu nového hlavného veliteľa. 3. apríla 1920 odovzdal generálovi P. N. Vrangelovi post hlavného veliteľa ozbrojených síl južného Ruska.

A. N. Denikin bol odvážnym a talentovaným generálom. Úprimne veril v obnovenie veľkého a jednotného Ruska považujúc boľševikov, menševikov, Krenského a Lenina za agentov nemeckého generálneho štábu. Nebola to náhoda, veď generál E. Ludendorff píše vo svojich memoároch "Mes souvenirs de Guerre" o udalostiach roku 1917 v Rusku: "Často som sníval o revolúcii, ktorá by mohla uľahčiť útrapy tejto vojny. Aká chiméra! No túžba sa odrazu nečakane splnila. Cítil som, že zo mňa spadla veľká ťarcha... Rusko si svoje nešťastie spôsobilo samo a naša aktivita v danej veci bola príliš náročným poslaním... Nepochyboval som, že porážka ruskej armády a ruského národa predstavuje veľké nebezpečenstvo pre Nemecko a Rakúsko-Uhorsko. Naša vláda poslala do Ruska Lenina a vzala na seba obrovskú zodpovednosť! Tá cesta sa diala z vojenského uhla pohľadu - bolo nutné, aby Rusko padlo. No naša vláda musela prijať opatrenia, aby sa to nestalo i s Nemeckom!" Ludendorff sa čoskoro stal svedkom rozpadu nielen ruského, ale i nemeckého, rakúsko-uhorského a osmanského impéria. Veď hlavnou úlohou svetového slobodomurárstva bolo zničenie tradičných monarchií a impérií v Európe. Ruská revolúcia mala víťazne pokračovať aj na Európskom kontinente.

Ako sa čosi také mohlo stať? Kto je hlavným vinníkom týchto udalostí? Na túto otázku možno jednoznačne odpovedať - Prvá svetová vojna! Kto ju začal a kto ju tak veľmi potreboval? Starí Rimania vraveli, že zločin pácha ten, komu je to najväčší výhodný. S tým nemožno nesúhlasiť.

TEODOR KRIŽKA

Planý reparát

Tak nám už zasa popravujú Tisa!
Náhľivo viažu slučku z konope
na šiju ľudu a ľud nehanbí sa,
pod šibeň kráča pekne pokope.

Kráčajú svorne jeho bratia kňazi.
Každý si myslí, že si vydranká
milosť, ak ticho na kolená zrazí
mlčaním obetného baránka.

Kráčajú ministri a vpredu Pontský Pilát.
Umyl si ruky, vodou krvavou
napája davy, učí národ snívať
o hviezdach z cukru v noci nad hlavou.

Kráčame svorne, plece popri pleci
do Getsemani, v rade s Judášom
a bozkávame Krista. Všetci, všetci.
Tak nehanebne, krivo, po našom.

Prach mŕtvych predkov pod nohou nám skríka –
tak ho to bolí. Kričí z oblakov
Ten, ktorý vravel z horiaceho kríka,
do našich oportúnnych rozpakov.

Kričia, že zaraz zmŕtvychvstanú z hrobov,
že ako kvety vzídu spod zeme
deti, čo mohli, mohli neísť s dobou,
tie naše deti nenarodené.

A že nás, živých nebožtíkov dejín,
zahádzu skalím z chotára,
za náš sklon chváliť sa aj cudzím perím
a svojho mučeníka zhodiť z oltára.

Dni konat' v pravde – tak sa skoro krátia!
Krátí sa chvíľa byť zas človekom.
Nuž, neváhajme, obnovme sa, bratia,
smrť žije v nás, nie v kraji d'alekom.

Tak už zas popravujeme si Tisa,
viažeme sami sebe konopnú
kravatu na krk. Stovky nás už visia
a stovkám ešte šiju obopnú...

Mŕtvolne živá na ten obraz pštrosím
spôsobom hľadá duša úbohá...
Mučeník Jozef, tak ťa pekne prosím,
oroduj za nás všetkých u Boha.

*Napísané po tlačovej konferencii M. Dzurindu, predsedu vlády SR, v ktorej odsúdil prvú Slovenskú republiku a pripravované odhalenie pamätnej tabule prezidentovi Dr. Jozefovi Tisovi na Katolíckom dome v Žiline.
Publikovaná bola v kanadských novinách Naše Slovensko 15. 5. 2000*

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.
Telefón 0903 846 313.
Vydáva FACTUM BONUM, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: Júlíus Binder – Šéfredaktor: TEODOR KRIŽKA. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Musíme konštatovať, že bolo ariánske s cirkvami (chrámami). Iba na okrajoch Podunajska ostali katolícke biskupstvá. Pápež Gregor Veľký za Západe rozširoval benediktínsku rehoľu. Tá krstila západných ariánov do Katolíckej cirkvi. Na Východe začali svoje misie medzi slovanskými kmeňmi benedikťini z Dalmácie. Títo mnísi, prv než sa pripojili k centru na Monte Cassine, mali svoje grécke meno - kalugeri (v chorvátskej verzii: kaludri). Aj Pavol Jozef Šararik ich pomenoval v 19. storočí - glagolášmi (namiesto slovesa hovoriť používali domáce sloveso - glagofati).

Po roku 608 kupci doniesli informáciu o preveľkej udalosti v Ríme. Pápež Bonifác IV. dal z rímskeho pohanského chrámu Panteónu vyvieť za mesto na smetisko všetky pohanské sochy božstiev a na ich miesto dal z katakomb doviest na 18 vozoch reliquie mučeníkov. Ten Panteón zasvätil Matke Božej a všetkým svätým. Roku 630 prišiel z Holandska do Panónie misionárčiť biskup Amand. No u ariánov neuspel. Po Samovej smrti historici pripúšťajú začiatok iro-skotských misií. V západných Čechách im pripisujú premenovanie presmyku v Krušných horách - Vejprty (dnes) a vtedy na Weihe (Porta). Rozšírila sa zvesť, že v Itálii do chrámu uviedol sv. Vitális prvý organ. Na Západe prvý organ dostal otec Karola Veľkého - Pipin od carihradského cisára Kopronyma. Na Východe sa ešte držalo ariánstvo, lebo cisár Konštanc dal odporcovi ariánov - mníchovi sv. Maximovi odňať pravú ruku a vytrhnúť jazyk od koreňa. Tak sv. Maxim zomrel za vieru vo väzení na vykrvácanie roku 622 (13. augusta).

Neschopnosť aj nezaujím Carihradu o Itáliu odcudzil Italov od Grékov. Všade v Itálii politický živel hynul. Obchodníci a predstavitelia Cirkvi sa pomaly vzťahovali. Národný italský život sa sústreďoval v kostole a cechoch. Všetko úsilie sa po cirkevnej stránke sústreďuje v Ríme a obchod v Benátkach. Vzniklo aj príslovie, že "Rím je podobný kláštora a Benátky lodi" (obchod). V Podunajsku majú moc ariáni a podliehajú ich morálke aj kniežatá, vládym a ľuď. Na Západe len z východu preniklo medzi Germánov ariánstvo. Tí boli tvrdými pohanmi. Uctievali kamene, pramene a dubové stromy pri prameňoch. Tam svojim bohom aj obetovali. Z rohov pili krv zvierat. Čaroidejnice upalovali a ich mäso zjedli na obradových hostinách. Pri krstoch ich Cirkve nútila odriekať sa pohanských bohov a všetkých netvorov. Mních Bonifác bol v Ríme konsekrovaný za biskupa pre Germániu. Ten súril Pipina ako majordóma franského kráľa (ministerský predseda), aby poslal posolstvo k pápežovi s otázkou: "Komu patrí kráľovstvo? Či tomu, kto má titul kráľa, alebo tomu, kto má moc (majordomus)?" Nakoniec na radu pápeža neschopného kráľa dali do kláštora a ostrihali mu vlasy (symbol titulu) a moci sa ujal Pipin ako kráľ.

Prišla zvesť do Podunajska, že pápež Lev Veľký zaviedol v chrámoch pri liturgii bozk pokoja (osculum pacis) a pokropenie veriacich svätenou vodou (Asperges...). Po ňom pápež Sergius I. zaviedol do liturgie modlitbu Baránok Boží (Agnus Dei), a to trikrát pri lámaní hostie. To preto, lebo roku 692 kupci doniesli zvesť z Carihradu, že cisár zakázal zobrazovať Krista ako Baránka Božieho (Justinian II.). Takto pápež oponoval cisárovi. Zároveň prišla zvesť, že muž pred vysvätením za diakona alebo kňaza sa môže oženiť. Po vysvätení (ovdovení) sa kňaz už nesmel oženiť. Kandidát na biskupa, ak bol ženatý, musel sa rozísť s manželkou a tá

musela vstúpiť do monastiera. To platí dodnes vo východných cirkvách (trulánsky carihradský snem).

Do Podunajska na misie prišiel aj misijný biskup Emerám. Prišiel do Regensburgu, aby hlásal Slovenom kresťanstvo. Na konci storočia prišiel do Podunajska aj wormský biskup Rupert a popri Dunaji sa dostal až do Dolnej Panónie. Pri misijných kostoloch sa na počiatku nepochovávalo. Na misiách neraz vedľa ariánskeho kostola postavili katolícky. Cirkve dostávala majetky od kniežat aj od veriacich. Navyše k výžive duchovenstva Cirkve dostávala aj desiatky z plodín a zvierat veriacich (zaviedol to už Pipin). Pre nedostatok schopných kňazov Cirkve

ANTON SEMEŠ

Ariánstvo v Podunajsku

nestačila na svoje úlohy. Staré mýty, obrady a obyčaje boli hlboko zakorenené v duši ľudí. Pohanstvo sa vzpieralo novému učeniu. Zachovala sa úsmevná historka o kniežati Radbodovi na západnom Polabí. Dal sa krstiť. Už bol jednou nohou v drevenej sudovej krstiteľnici, keď ho naraz napadla otázka: "Moji predkovia sú v nebi?" Dostal zápornú odpoveď. Vystúpil z tej krstiteľnice a povedal: "Svojich predkov neopustím. Kde sú oni aj ja chcem byť!" A bolo po krste.

Na konci 8. storočia prišlo k obnove západnej Rímskej ríše na čele s Pipinovým synom Karolom. Dostal preveľkú úlohu: obrátiť pohanov vo svojej ríši a v okolitých pohanských krajinách. Dal sa na to a pokúsil sa o nemožné: vybudovať Boží štát na zemi. Tak sa stal Karol, neskôr veľkým ocom Európy, vznešeným majákom Európy. Malo to len jednu chybu: s pokresťančovaním okolitých pohanov mimo rámec ríše, zároveň si tie kraje pokúšal pripojiť k ríši ako svoje pohraničné marky. A tak slovanské kmene museli konštatovať, že od cisára Karola Veľkého Germáni neustále voči Slovanom "vysťrkovali svoje rožky!"

Staré Slovensko malo svoju starú katolícku tradíciu z prvej rímskej misie s kostolmi. Ariáni "dosadli" do hotovej formy. Preto na Slovensku nemáme založené dediny zo slova cerkev. Naše dediny už mali svoje mená, ktoré nik nedovolil zmeniť. V susednom Česku bola miestami iná situácia, a tak vznikli takéto ariánske pomenovania nových dedín: Cerkvice, Cerekvice, Cirkvice u Kouřimy, Cerkvice u Uhlířských Janovic, Dolní a Horní Cerekve, Nová Cerekve, Cerekvice u Hořic, Cerekvice u Litomyšle, Cerekvice u Kutné Hory. Takéto dediny sa nachádzajú aj v Sliezsku a Krakovsku.

PRELOM V 10. STOROČÍ

Na začiatku 10. storočia boli označené v carihradských záznamoch zo strednej Európy tieto krajiny: Biele Chorvátsko (Krakovsko), Biele Srbsko (Lužické), Biele Uhorsko (severné Uhorsko = Nitrianske kniežatstvo so Zadunajskom). To bolo dedičstvo po Avaroch. Čierne Uhorsko bolo v Sedmohradsku.

V Čechách sú ešte zaznačené mená kmeňov a sídelných hradov patriarchálnych kniežat: Chorváti, Dudlebi, Lučania, Česi, Dečania, Litomeričania, Plovania, Zličania, Liňania, Pšovania. Názov krajiny ostal zo starých časov: Bohémia.

Roku 901 Mojmir II. poslal posolstvo ku nemeckému kráľovi do Regensburgu, aby s ním uzavrel mier a spojenectvo proti lúpežným Uhróm. Bolo to na jar, keď sa to stalo. Potom prišla nemecká delegácia na Moravu na čele s pasovským biskupom Ri-

chardom a do ich rúk Mojmir II. zložil prisahu. Mojmir im vrátil Hornú Panóniu, ktorú potrebovali proti Uhróm. Následne prišlo k bojom s Uhrami, ktorí bitky prehrali. V tom čase začali bavorskí biskupi v Ríme Moravanov ohovárať, že prijímajú do svojich vojenských služieb aj skupiny Uhróm. Uhri sa Morave odplatili hneď v nasledujúcom roku 902. Napadli Slovensko, ale boli odrazení. Novinkou u starých Uhróm boli vylepšené luky, ktorými presne triafali nepriateľov a najmä im šípami zabíjali kone. V novom roku mali naši predkovia pokoj, lebo Uhróm porazili Bavori. Po celý rok 903/904 bol pokoj a kupci z Kyjeva plavia sa hore

Dunajom. Zachytáva ich colnica v Raffelstädte.

Kupci z Kyjeva doniesli správy, že kňazná Ol'ga z oblasti Pskova sa vydala za kyjevské knieža Igora. Zakrátko manžel padol v boji s Drevľanmi a začala sama vládnuť za nedospelého syna Sviatoslava. Zoznamuje sa s kupeckým kyjevským kresťanstvom a následne po porádach ide do Carihradu robiť mierové zmluvy a tam sa dala pokrstiť. V Kyjeve už predtým kresťanskí kupci dali vybudovať Chrám sv. Eliáša. V tých časoch sa dávali severania zo Švédska najímať do carihradských vojenských služieb. Plavili sa cez Kyjevskú Rus. Z tých končín druhí pod menom Normani (Severania) už boli pevne usadení v Normandii (západné Francúzsko).

V Letopisoch Bavorov od Aventína - Turmayera máme záznam o starých Uhróm. On ich menuje "Maegari": "Vtedy títo "Maegari" po smrti nemeckého cisára Arnulfa prekročili Dunaj a obsadili časť Moravského kráľovstva. Odtrhli Panóniu pre seba a v bojoch pili ľudskú krv a sú strašne krutí..." Uhri boli pozvaní na uzavretie mieru. V tábore na rieke Fische pri hostine boli zavraždení. Tí, ktorým sa podarilo naskočiť na kone, boli Bavori prenasledovaní až po Bratislavu. Tam mali na Pečene (v Petržalke) svoj hraničný tábor. Roku 906 Uhri vtrhli na južné Slovensko, vyplienili ho, odvieďli dobytok aj ľudí, ale nakoniec ich naše vojsko vyhlo za Dunaj. Uhri sa pripravovali na odvetu proti Bavorom, preto sa poistili proti Morave, a tak ju roku 904 vyplienili a zničili rodové sídlo Mojmirovcov na ostrove pri dedine Mikulčiciach (sídelné mesto malo pomenovanie - Morava, v latinských záznamoch: Morabia, Moravia). Na to reagovali Bavori a priťahli k Bratislave, aby v tom pohraničí nastolili poriadok. Tak prišlo k veľkej bitke ako odvete Uhróm za povraždenie ich posolstva.

Aj napriek tomu, že cesta cez Moravu bola poničená aj s okolím, predsa Moravia si počkali na Uhróm, ktorí sa vracali domov zo severu. Vlády v tých krajinách zostali pri moci, len sa stiahli od centrálnej cesty. Aj moravský arcibiskup sa s kapitulou presťahoval do stredy Moravy (Kunovice a nakoniec Olomúc). Pred rokom 920 Přemyslovci obsadili Nitrú.

Celým Slovenskom prebehla správa o bitke Uhróm a Nemcov roku 907 pri Bratislave. Letopisci zaznamenali Bratislavu pod menom Brezlauspurc. Uhri pod vedením skúsených vojvodcov Dursaka a Bogáta Nemcov prevládali. Ledva sa kráľ v zadnom voji zachránil. Bolo to 9. augusta, najvhodnejší čas pre vojenskú kone (pas-

ta). Tak si Uhri zabetónovali svoje sídla v Panónii. Bitka sa udiala na južnom brehu Dunaja, kde mali Uhri rovinný terén pre jazdu. Vtedy Uhróm označili za vojsko v "sedle". Moravia sa bitky nezúčastnila. Aventínus-Turmajer by to bol zaznačil. Naopak, Uhri sa dali na zboj do Bavorska a všetko ničili a spálili. Ich taktika bola v tom, že mali zistený brod v Dunaji, a tak mohli operovať na obidvoch stranách Dunaja. Uhri sa poistili voči Moravanom tak, že im určili ročné poplatky na území na sever od Dunaja. Tak ostalo Slovensko ešte neokupované, len platilo dane (tribút).

Roku 911 doniesli kupci z Kyjeva zvesť, že knieža Oleg s konečnou plat-

nosťou zjednotil viacero kniežatstiev pod svoju ruku, a tak vytvoril Ruský kyjevský štát. V bojoch sa potom dostali na juhu až k Carihradu a vynútil si ročný poplatok za ústup. Jeho syn Igor víťazí nad Pečenehmi a Plavcami (Kumánmi) a s Carihradom dojednal obchodné zmluvy.

Z arabských prameňov sa dozvedáme o Moravskom štáte, že ho podľa krajov riadia župani a nad nimi je Svätopluk. Župan je len jeho zástupcom vo svojom kraji (župe). Roku 921 boli Uhri u italského kráľa Berengára. Ten ich požiadal o pomoc proti jeho odbojníkom. Dal im sprievodcov na cestu cez lesy a hory, a tak nakoniec ich porazili. V roku 924 Uhri zničili posledný odpor domácich Slovenov na svojom južnom území. V rokoch 924-931 sa na listinách salzburgského arcibiskupa objavuje podpis grófa Mojmira a nejakého Svätopluka. Mali by to byť synovia Svätopluka II., ktorého Nemci vyslobodili zo zajatia u Mojmira II. a odvieďli si ho do Bavorska, kde mu prideliť majetky. Uhri si u Berengára dobre obzreli Itáliu (cesty a prismsyky) a roku 924, keď bol Berengár zavraždený, spustošili severnú Itáliu.

V tom roku 924 pápež udelil kráľovskú korunu chorváckemu kniežatu Tomislavovi. Roku 929 priniesli kupci správu, že české knieža Václava dal zavraždiť jeho brat Boleslav v Starej Boleslavi. Potom obehla správa celý slovanský svet, že na severe nad Českom kmeň Dalemíncov a Glomačov vypovedal zmluvu s Uhrami proti Sasku a vrátili im symbol zmluvy - tučného psa, na ktorého Uhri prisahali. V Čechách Boleslav I. zlikvidoval (scenarizoval) viaceré kniežatstvá, zhromaždil silné vojsko a vydal sa bojovať proti Boleslavovi Chrabrému do Krakovska. Cisár Oto dal salzburgskému arcibiskupovi vypichnúť oči, že proti nemu povolal si na pomoc Uhróm.

Pre nás dnešných Slovákov je ohromujúca správa od arabského kupca, ktorý si v denníku v Krakove poznačil, že na sever od okupovaného južného Slovenska je na strednej a severnom Slovensku ako aj na strednej a severnej Morave nezávislý Moravský štát. Roku 942 máme záznam aj zo Španielska, kam uhorské lúpežné vojsko preniklo až k mestu Merida. Tam zajatý Uhróm vypovedal, že na sever od sídel Uhróm, leží zem Morava. O kmeni Srbov zaznamenali letopisci, že sú medzi Slovanmi obávanými. Cisár Porfýrogenétos vo svojej encyklopédii "O spravovaní ríše" píše, že Uhri pevne držia len nové sídla na riekach Temeš, Mureš, Kriš a Tisa. K roku 942 sa píše, že ruskí kupci sa plavia aj po Dunaji. Používajú menšie lode s troma lodníkmi, a tak sa rýchlejšie dostanú ďalej na svojich cestách. ("...navim,

quam tres homines navigant.") K roku 948 máme zachovanú správu, pre Slovákov predôležitú, že východorímsky cisár udržuje poza Karpaty a Krakov styky s kráľom Slovákov. V knihe "O ceremóniách v cisárskom paláci" je medzi panovníkmi, s ktorými cisársky dvor má kontakty.

Zaujímavá správa u letopiscov je o kmeni Drevanov. Tí sa usídlili západne od dolného toku Labe pri Hamburgu v okolí dnešného mesta Lüchov. Ako prví ich ovládli Frankovia, potom už Nemci. Držali sa statočne na svojich dedinách a až v 18. storočí ich jazyk zanikol pri ponemčovaní. (Dnes je tam skanzen - kruhová dedina v strede kraja takzvaného Wendland.) Slovanov menovali Wendami. Pomenovanie Slovanov bolo aj Sklav a Srb v Nemecku. To však vtedy neznamenal otroka, ale slobodného roľníka, človeka na svojom hospodárstve. Arabský prameň ibn Rusta píše, že "Uhri sú turecké plemeno, majú šiatre a s'ahujú sa ta, kde je hojnosť čerstvej trávy pre ich dobytok a kone. Carihrad ich označoval termínom Turci (Tourkoi). Dnes sa možno s maďarčinou v Turecku dohodovať. V Mongolsku (podľa diplomatov u nás) sú kmene "Med'ere", ktoré majú podobnú reč ako dnešní Maďari.

Pri porážke Uhróm pri rieke Lech roku 955 padlo vyše 80 tisíc Uhróm. Nemohli takticky ustúpiť, lebo odzadu ich tlačil s vojskom Boleslav I. Ich vodcovia - Bulču, Lehel a Botona - odvisli na šibenici v Regensburgu. Potom dali Nemcom pokoj a znepokojovali výpravami Bulharov a Grékov. Roku 955 bolo Poľsko zoslabené vnútornými bojmi, a tak to využil Boleslav I. a odplatil sa Poľskom za ich výboje. Vtedy sa Boleslavovi I. podarilo pomaly obsadiť Krakovsko, strednú a severnú Moravu, časť Sliezka a Červenú Rus (oblasť prameňov rieky južného Bugu a Styru). Spomínaná provincia Vag je sporná, lebo prítok východného ramena Visly je potok Vág. Túto východnú provinciu pripojil Boleslav I. ku Krakovsku. Pražská diecéza siahala až po riekú "Váh".

Cisár Oto po porážke Uhróm na rieke Lech zriadil Východnú marku proti Maďarom ("Ostarrichi"). Neskôr ju pripojil k Bavorsku. Zároveň oddeľil od Bavorska Korutánsku marku ako samostatnú. Prv sa Uhri dostávali výbojmi až do Flámska a na severe Nemecka až do okolia rieky Vesery, východného prítoku Labe. Boleslav I. sa proti Morave spájal s Uhrami. Jeho syn Boleslav II. neváhal pri centralizovaní Čiech dať vyvraždiť východočeský kmeň Slavníkovcov, z ktorého pochádzal pražský biskup Vojtech.

K roku 961 sa rozšírila zvesť, že cisár Oto I. išiel dať do poriadku vzbúrený Rím. Nemecko zveril do moci bratovi arcibiskupovi Brunovi. V Ríme dal od pápeža korunovať svojho syna Ota II. za kráľa. Po návrate z Itálie založil Rímsku ríšu nemeckého národa. Od Čierneho mora priniesli kupci z Kyjeva zvesť, že Chazarská ríša pričinením Kyjeva zanikla. V tom čase navštívil Prahu kupec španielskeho kordóbskeho kalífa - Ibrahim ibn Jákúb. Ten vo svojom kupeckom denníku zaznačil, že poznal štyroch slovanských kráľov. Cesta z Prahy do Krakova trvala tri týždne. Na pražskom trhu bolo dostať tovar na cestovanie aj pre usadlý život. Popisuje tam cesty po slovanských krajinách až k delte Dunaja. K roku 968 založil Oto I. arcibiskupstvo v Magdeburgu na pokresťančenie slovanských kmeňov. Tam bola chýrna katedrálna škola. Na nej študoval aj slavníkovský Vojtech. Tento cisár zaviedol v Európe mier a chystal sa rozdeliť Európu na tri časti: Latinskú (románske národy), Nemeckú (germánsku) a Slovanskú. No smrť mu v tom tieto plány skrížila.